

MENO ASPIRANTŪROS (MENO DOKTORANTŪROS) ORGANIZAVIMO IR FINANSAVIMO MODELIAI

S T U D I J A

Studijos autoriai

prof. dr. JUOZAS ANTANAVIČIUS

prof. habil. dr. LEONIDAS MELNIKAS

dr. IEVA PLEIKIENĖ

doc. dr. SAULIUS VENGRIS

VILNIUS

2008

TURINYS

IVADAS.....	3
1. IŠTAKOS (PRIEŠISTORĖ).....	4
2. MENO ASPIRANTŪRA 2000–2007 M.	6
2.1. Trumpa politinių, ekonominių, socialinių, teisinių ir tarptautinių veiksmų apžvalga	6
2.1.1. Politiniai veiksniai	6
2.1.2. Ekonominiai veiksniai	7
2.1.3. Socialiniai veiksniai	8
2.1.4. Teisiniai veiksniai.....	9
2.1.5. Tarptautiniai veiksniai	10
2.2. MENO aspirantūros kontingento formavimas.....	11
2.2.1. MENO aspirantūros kontingento statistika.....	11
2.2.2. Studijų vietų poreikio nustatymo kriterijai	12
2.2.3. MENO aspirantūros stojamieji egzaminai, priėmimas.....	12
2.2.4. Aspirantų motyvacijos, lūkesčiai (apklausos rezultatai).....	14
2.2.5. Aspirantų ir absolventų veiklos barai (apklausos rezultatai)	15
2.3. MENO aspirantūros studijų ir meno projekto rengimo organizavimas, kokybės užtikrinimas	15
2.3.1. MENO aspirantūros studijų organizavimo principai.....	15
2.3.2. MENO projektas.....	17
2.3.3. MENO aspirantūros studijų kokybės užtikrinimas	19
2.3.4. MENO aspirantūros studijų kokybės vertinimas (meno aspirantų ir absolventų nuomonė).....	20
2.3.5. Trečiosios meno studijų pakopos tobulinimo poreikiai.....	21
3. TARPUNIVERSITETINIS IR TARPTAUTINIS BENDRADARBIAVIMAS	22
4. MENO ASPIRANTŪROS FINANSAVIMAS	25
5. UŽSIENIO ŠALIŲ PATIRTIS	27
6. MENO ASPIRANTŪROS REORGANIZAVIMO Į MENO DOKTORANTŪRĄ POREIKIS IR MOTYVAI	31
IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS.....	34
PRIEDAI	35
1. MENO doktorantų G. Aleknos ir E. Minkštimo atsiliepimai apie studijas Niujorko Džiuljardo mokykloje	35
2. MENO aspirantų ir meno licenciatų apklausos anketa	37

IVADAS

Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, šalies aukštasis mokslas per du nepilnus dešimtmečius žengė ryžtingus žingsnius sistemos modernizavimo ir aktualizavimo linkme, atliepdamas naujai ideologinei situacijai šalyje, siekdamas sistemos ir jos elementų dermės su Europos ir pasaulio aukštojo mokslo raidos tendencijomis.

Buvo sukurta binarinė aukštojo mokslo struktūra (universitetai ir kolegijos), pradėtas taikyti studijų kiekybės vertinimas kreditais, studijų programų skirstymas moduliais, absolventams išduodamas tarptautinį mobilumą lengvinantis diplomo priedas, aktyviai įsitraukta į TEMPUS, vėliau ERASMUS ir kitas mobilumo programas, tarptautines mokslo programas. Gerokai aplenkdamas būsimojo Bolonijos proceso startą (1999 m.), šalies aukštasis mokslas jau 1991 m. įvedė triapakopę studijų sistemą: bakalauro, magistro studijos, doktorantūra. Lietuvos universitetų rektorių konferencija ir šalies universitetai atskirai įstojo į autoritetingiausią Europos akademinį susivienijimą – Europos universitetų asociaciją (angl. santrumpa EUA). Taip pat dalyvaujama daugelyje šakinių Europos ir pasaulio aukštųjų mokyklų asociacijų.

Taigi Lietuvos universitetai yra tapę visateisiais ir visaverčiais Europos aukštojo mokslo erdvės ir Europos tyrimų erdvės subjektais.

Šalies studijų erdvėje pasiekta žymaus aukštojo išsilavinimo masiškumo su jo teigiamomis ir neigiamomis pasekmėmis. Didėjantis studentų skaičius, europinio studijų kokybės lygmens siekis nebuvo paremti adekvačiai didinant valstybės biudžetinį finansavimą. Todėl daugeliui studentų tenka dalį ar ir visus studijų kaštus dengti savomis lėšomis. Tai sąlygoja kontroversijas ir įtampą akademinėje bendruomenėje bei šalies visuomenėje.

Šios studijos kontekste koncentruojamasi į sisteminius, organizacinius ir teisinius universitetinių studijų aspektus, susietus su trečiąja, t. y. aukščiausiąja, meno studijų pakopa – meno aspirantūra.

Meno aspirantūra įstatymiškai įteisinta 2000 metais priėmus LR aukštojo mokslo įstatymą. Tačiau *de facto* (Lietuvos muzikos ir teatro akademijoje) ji veikė jau nuo 1991 metų kaip sovietiniais laikais kai kuriose SSRS aukštosiose meno mokyklose egzistavusios asistentūros-stažuotės tąsa. Per posovietinį laikotarpį meno aspirantūros studijos, vykusios Lietuvos muzikos ir teatro akademijoje (toliau – LMTA), o vėliau ir Vilniaus dailės akademijoje (toliau – VDA), įrodė savo prasmingumą, parengė meninei ir pedagoginei veiklai daugelį šiandien pripažintų menininkų ir pažangių meno pedagogų, į meno kūrybą žvelgiančių ne vien iš empirinių, bet ir meninio tyrimo, metodologinių pozicijų.

Tačiau šiandieninė meno praktika, meno kūrybos sklaidos poreikiai, tarptautinės meno studijų raidos tendencijos reikalauja revizuoti Lietuvos meno aspirantūros instituciją, siekiant tobulinti joje rengiamo specialisto – menininko tyrėjo, pedagogo metodininko – modelį, o visą sistemą priderinti prie tarptautinės meno doktorantūros patirties, kriterijų, teikiamų kvalifikacijų.

Studija „Meno aspirantūros (meno doktorantūros) organizavimo ir finansavimo modeliai“, apžvelgianti Lietuvos ir pasaulio praktiką trečiosios pakopos universitetinėse meno studijose, įvertinanti teigiamą dabartinės **meno aspirantūros** patyrimą, taip pat ribotumus bei trūkumus, teikia rekomendacijas šios institucijos reorganizavimui į **meno doktorantūrą**. Įgyvendinus tokią reformą, šalies aukštosios meno mokyklos dar kryptingiau rengtų menininkus tyrėjus, puičius savo meno srities praktikus, įvaldžiusius naujus meno praktikos pažinimu grįstus tyrimo metodus, be to, iniciatyvius ir verslius, plataus humanitarinio akiračio specialistus. Antra vertus, meno doktorantūros statusas suteiktų kur kas platesnes galimybes vykdyti tarptautinį studentų ir dėstytojų mobilumą trečiosios pakopos studijose, o absolventams suteiktų atitinkamą legitimaciją ir gebėjimus konkuruoti tarptautinėje darbo rinkoje.

Toks siekis dera su šiuo metu rengiamo „Aukštojo mokslo tarptautiškumo skatinimo 2008–2010 metų programos“ projekto nuostatomis, kurios užsibrėžia „<...> skatinti Lietuvos aukštojo mokslo tarptautiškumo plėtrą didinant tarptautiškumui plėtoti skirtos veiklos mastą ir gerinant jos kokybę, siekiant Lietuvos aukštojo mokslo kaip kokybiško ir vertinamo tarptautiniu mastu pripažinimo, skatinant kvalifikuotų specialistų, kurie būtų konkurencingi Lietuvos ir tarptautinėje darbo rinkoje, rengimą. Tarptautiškumo programa diegiama siekiant užtikrinti įvairiapusių Lietuvos aukštojo mokslo sistemos suderinamumą su kitomis Europos valstybių aukštojo mokslo sistemomis ir prisidėti prie teigiamo Lietuvos aukštojo mokslo įvaizdžio užsienyje kūrimo“.

1. IŠTAKOS (PRIEŠISTORĖ)

Meno aspirantūros studijų Lietuvoje idėja turi ilgą priešistorę. XX a. 6-ajame dešimtmetyje I. Repino dailės institute Leningrade, Leningrado ir Maskvos konservatorijose vyko trejų metų aspirantūros studijos menininkams. Jų programa numatė: meno projekto, susidedančio iš kūrybinės dalies ir ją analizuojančio bei pagrindžiančio teksto, parengimą; meno dalyko dėstymo metodikos kursą ir dėstymo praktiką; teorines studijas (estetika, meno istorija). Baigusius studijas ir apgynusiems meno projektus menininkams buvo suteikiamas menotyros kandidato laipsnis, ekvivalentiškas mokslų kandidato laipsniui. Šias studijas baigė ir menotyros kandidato laipsnį įgijo bent du žymūs Lietuvos menininkai – skulptorius Konstantinas Bogdanas ir kompozitorius Julius Juzeliūnas.

Tačiau tiesioginis „lietuviškosios“ meno aspirantūros pirmtakas sovietinėje aukštųjų meno studijų sistemoje buvo dvejų metų asistentūra-stažuotė – savotiškas tuo metu veikusios trejų metų mokslinės aspirantūros meninis atitikmuo. Asistentūra-stažuotė buvo skirta aukščiausios kvalifikacijos menininkams rengti, neteikiant jokio kvalifikacinio laipsnio. Tuo tarpu aspirantūra rengė mokslininkus (baigus aspirantūros studijas, parengus ir apgynus mokslinę disertaciją, buvo teikiamas mokslų kandidato laipsnis, kuris vėliau Lietuvoje buvo nostrifikuojamas kaip mokslų daktaro laipsnis). Pagal tuo metu galiojusius kvalifikacinius nuostatus asistentūros-stažuotės absolventas gaudavo atitinkamą pažymėjimą ir po trejų metų sėkmingo pedagoginio darbo aukštojoje mokykloje bei pasižymėjęs meninėje veikloje galėjo pretenduoti į docento pedagoginį vardą (lygiai taip pat docento vardo galėjo tikėtis sėkmingai pedagoginį ir mokslinį darbą aukštojoje mokykloje dirbantis mokslų kandidatas, praėjus trejiems metams po apgintos disertacijos). Taigi akademinės karjeros požiūriu (mokslinė) aspirantūra ir (meninė) asistentūra-stažuotė turėjo vienodą statusą.

Sovietinėje aukštojo mokslo sistemoje asistentūra-stažuotė buvo orientuota į aukštųjų mokyklų meno dalykų dėstytojų rengimą. Pats šios studijų formos pavadinimas rodo asistentinį darbą savo profesoriaus (asistentūros-stažuotės meno vadovo) specialybiniame klaseje. Dveji studijų asistentūroje-stažuotėje metai buvo įskaitomi į pedagoginio darbo aukštojoje mokykloje stažą.

Stojantieji į asistentūrą-stažuotę turėjo laikyti:

- specialybės meno dalyko egzaminą (koncertinės programos atlikimas, muzikinės kompozicijos pateikimas...);
- specialybės kolokviumą;
- užsienio kalbos egzaminą.

Asistentūros-stažuotės studijų programa numatė:

- kūrybinį meno projektą, pateikiamą viešo koncerto, viešai atliktų kompozicijų ar/ir jų garso įrašų forma;
- studijuojamo meno dalyko dėstymo metodikos kursą, kuris buvo baigiamas referato parengimu ir gynimu;
- estetikos kursą ir egzaminą iš jo.

Sovietinėje aukštojo mokslo sistemoje asistentūra-stažuotė buvo vertinama kaip elitinės ir prestižinės studijos. Jas vykdyti buvo leista tik kelioms aukštosioms meno mokykloms, turėjusioms platų pripažinimą (pvz., muzikos srityje tai buvo Maskvos, Leningrado ir Kijevo konservatorijos, teatro srityje – Valstybinis teatro ir muzikos institutas Maskvoje (GITIS)). Asistentūros-stažuotės meno vadovais paprastai buvo skiriami tarptautinį pripažinimą turintys menininkai.

Vertinant sovietinės asistentūros-stažuotės studijų patirtį, galima išskirti du pagrindinius jos aspektus:

- aiški meninė kūrybinė pakraipa, sutvirtinta studijoms vadovavusių garsių menininkų autoriteto;
- pedagoginio darbo aukštojoje mokykloje perspektyva (ši karjeros perspektyva buvo patraukli dėl palyginti gero finansinio atlygio ir aukšto visuomeninio statuso).

Daugelis labiausiai pasižymėjusių Lietuvos menininkų buvo ir yra sovietinės asistentūros-stažuotės absolventai. Tarp jų – kompozitorius E. Balsys, dirigentai J. Aleksa, J. Domarkas, G. Rinkevičius, Vilniaus kvartetas (A. Vainiūnaitė, P. Kunca, D. Katkus, A. Vasiliauskas), atlikėjai instrumentininkai L. Digrys, R. Katilius, A. Dvarionaitė, P. Geniušas, J. Karnavičius, B. Vainiūnaitė, L. Melnikas, E. Gabnys, I. Armonaitė, R. Armonas ir daugelis kitų.

Atkūrus nepriklausomybę, tokio tipo studijas imta rengti Lietuvoje. Nutrūkus buvusiems ryšiams su Maskvos, Leningrado konservatorijomis ir kitomis Rusijos aukštosiomis mokyklomis, Lietuvos muzikos ir teatro akademija – tuometinė Lietuvos valstybinė konservatorija, jausdama tokių studijų poreikį, savo Mokslo tarybos nutarimu 1991 m. įsteigė meno aspirantūrą. (Meno aspirantūros pavadinimas buvo pasirinktas atsižvelgiant į tai, kad sovietmečiu veikusi mokslo aspirantūra Lietuvoje buvo pertvarkyta į mokslo doktorantūrą, tad liko laisvas tinkamas pavadinimas.) Tuo metu dar nesant meno aspirantūros valstybinio finansavimo, šios studijos buvo finansuojamos iš LMTA atlyginimo fondo ekonomijos lėšų. Tokios *de jure* dar neįteisintos meno aspirantūros studijos *de facto* nenutrūkstamai vyko iki 2000 m.

1991–2000 m. LMTA vykusios meno aspirantūros studijų programa numatė šiuos dalykus:

Muzikos menas

- kūrybinis meno projektas (specialybė);
- meno alternatyva (papildomas meno dalykas);
- muzikos kūrinių analizės metodai;
- muzikos istoriografija;
- mokslo filosofijos pradmenys;
- užsienio kalba.

Teatro menas

- kūrybinis meno projektas;
- meno alternatyva (papildomas meno dalykas);
- dramos teorija;
- teatro istoriografija;
- mokslo filosofijos pradmenys;
- užsienio kalba.

Nors 1991–2000 m. LMTA (to meto pavadinimai – LVK, LMA) meno aspirantūra nebuvo įteisinta ir ją baigus nebuvo teikiamas joks papildomas kvalifikacinis aukštojo mokslo laipsnis, o tik aspirantūros baigimo pažymėjimas, ji buvo paklausi. Kadangi norinčiųjų studijuoti buvo daug, buvo rengiami konkursiniai stojamieji egzaminai. LMTA meno aspirantūroje 1991–2000 m. studijavo 29, ją baigė 27 jauni menininkai. Tarp jų – V. Augustinas (choro „Jauna muzika“ įkūrėjas ir vadovas), R. Merkelys (Lietuvos kompozitorių sąjungos pirmininkas), N. Kazlauskaitė (LNOBT, Sankt Peterburgo Marijos teatro solistė), D. Puišys (LMTA choro dirigavimo katedros vedėjas), G. Venislovas (choro „Brevis“ įkūrėjas ir vadovas) ir kt.

LMTA meno aspirantų skaičius pagal studijų kryptis (1991–2001 m.):

Muzikos menas	Įstojo	Baigė
Kompozicija	3	2
Dainavimas	4	4
Fortepijonas	6	6
Vargonai	1	1
Smuikas	2	2
Klarnetas	1	1
Mušamieji instrumentai	1	1
Koncertmeisterio menas	1	1
Choro dirigavimas	5	5
Teatro menas		
Vaidyba ir režisūra	5	4
Iš viso:	29	27

2. MENO ASPIRANTŪRA 2000–2007 M.

2.1. Trumpa politinių, ekonominių, socialinių, teisinių ir tarptautinių veiksmų apžvalga

2.1.1. Politiniai veiksniai

Lietuva savo aukštojo mokslo sistemą ėmėsi reformuoti iškart po nepriklausomybės atkūrimo ir 1991 m., priėmus Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymą, įteisino trijų pakopų studijų sistemą: pagrindinės studijos, magistrantūra ir doktorantūra (nuo 2000 m. taip pat ir meno aspirantūra). Iki paskelbiant Bolonijos proceso pradžią (1999 m.), Lietuvoje jau buvo sukaupta nemaža trijų pakopų aukštojo mokslo sistemos įgyvendinimo patirtis.

Sparčiai didėjant studentų skaičiui, plečiantis tarptautiniams studijų mainams, 2000 m. kovo 21 d. priėmus Aukštojo mokslo įstatymą ir 2002 m. patvirtinus naują Mokslo ir studijų įstatymo redakciją, Lietuva tapo visateise Europos aukštojo mokslo erdvės (angl. santrumpa – EHEA) ir Europos tyrimų erdvės (angl. santrumpa – ERA) dalyve ir kūrėja. Europos aukštojo mokslo erdvės kūrimo nuostatos yra išdėstytos Bolonijos (1999 m.), Sorbonos (2000 m.) ir Lisabonos (2000 m.) deklaracijose, Salamankos konvencijoje (2001 m.), Europos švietimo ir mokslo ministrų pasirašytuose Prahos (2001 m.), Berlyno (2003 m.), Bergeno (2005 m.) ir Londono (2007 m.) komunikatuose.

Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare ir paspartėjus globalizacijos procesui, šalies politikų ir valdžios institucijų dėmesys aukštajam mokslui vertintinas kaip nepakankamas. Nors 2006 m. ir buvo priimtas Aukštojo mokslo 2006–2010 m. plėtros planas, jame nenumatyta iš esmės spręsti

pagrindinių aukštojo mokslo problemų, todėl nežengta ir jokių naujų realių pertvarkos žingsnių. Viena iš priežasčių yra tai, kad, didėjant studentų skaičiui ir biudžeto lėšas iš esmės skiriant tik studijų procesui finansuoti, liko neišnaudotos mokslinių tyrimų, eksperimentinės plėtros ir meninės veiklos galimybės gerinti studijų kokybę, diegti inovacijas, stiprinti universitetų ir visuomenės tarpusavio supratimą.

Lietuvos Respublikos Seimas 2002 m. lapkričio 12 d. nutarimu Nr. IX-1187 patvirtino Valstybės ilgalaikės raidos strategiją, pavedė Vyriausybei sukurti strateginės analizės ir stebėsenos sistemą, įtraukti į ją mokslo ir studijų institucijas, tam tikrais periodais fiksuoti strategijos įgyvendinimo rezultatus ir rinkos pokyčius, peržiūrėti patvirtintas nacionalines strategijas ir programas, parengti naujas strategijoms įgyvendinti reikalingas programas bei koncepcijas ir suderinti jas tarpusavyje, atsižvelgiant į Europos Sąjungos Lisabonos strategiją įgyvendinančių šalių viršūnių tarybos rekomendacijas. Tačiau šioje srityje nuveikta dar labai mažai.

Politiniu lygmeniu pirmiau išvardytas problemas ketinama spręsti remiantis 2007 m. birželio 14 d. Lietuvos parlamentinių politinių partijų susitarimu „Dėl mokslo ir studijų pertvarkos principų“. Jame deklaruojama, kad „mokslo veikla finansuojama konkursiniu principu, įgyvendinant mokslo programas ir projektus, o mokslo ir meno veiklai, susijusiai su antrosios ir trečiosios pakopų studijomis, skiriamas finansavimas pagal rezultatus. Valstybė remia mokslininkų dalyvavimą tarptautinėse mokslo programose ir projektuose“.

Lietuvai, kaip ES narei, svarbi Europos Komisijos politika. Komisijos finansuotoje 2006 m. studijoje *The economy of culture in Europe* pabrėžiama didžiulė ekonominė kūrybinių industrijų reikšmė įgyvendinant Lisabonos darbotvarkę. Kaip vienas iš strateginių uždavinių studijoje pažymėtas aukštųjų meno mokyklų Europoje veiklos tobulinimas ugdant aukščiausios kvalifikacijos menininkų gebėjimus įsisavinti naujas technologijas, daryti racionalius sprendimus dėl meninių veiklų ekonominio tvarumo, efektyviai išnaudoti finansines galimybes ir pan.

2.1.2. Ekonominiai veiksniai

LR Vyriausybės 2006-10-05 nutarimas Nr. 974 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. spalio 11 d. nutarimo Nr. 1272 „Dėl Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšų poreikio nustatymo ir jų skyrimo mokslo ir studijų institucijoms metodikos patvirtinimo“ pakeitimo“ (Žin., 2006, Nr. 108-4114) patikslino aukštųjų mokyklų ir mokslo institutų finansavimo tvarką. Deja, ši metodika nesukuria kriterijų finansavimą sieti tiesiogiai su studijų kokybe. Aukštųjų mokyklų finansavimą lemia studentų skaičius. O mokslinė ir meninė veikla, turinti tiesioginę reikšmę doktorantūros ir meno aspirantūros studijų kokybei, finansuojama neadekvačiai. Nors pastaraisiais metais ir imamasi vertinti praėjusių metų mokslinės bei meninės veiklos rezultatus ir už juos universitetams skirti dalį lėšų, tačiau iš tikrųjų jos skiriamos atsižvelgiant į ankstesniais metais pasiektą finansavimo lygį.

Aukštojo mokslo sistemoje strateginio planavimo mechanizmai veikia tik formaliai. Aukštųjų mokyklų strateginiuose veiklos planuose pateikiamos programų ir jų asignavimų suvestinės. Tačiau universitetų iniciatyva teikti naujas inovatyvias organizacines, mokslines, menines idėjas yra suvaržyta, nes atitinkamos ministerijos nurodo išlaidas planuoti neviršijant praėjusių metų finansavimo lygio.

Pagal BVP dalį, tenkančią vienam gyventojui, šalyje pasiekta tik apie 50 proc. ES šalių vidurkio. Nors pastaraisiais metais Lietuvos BVP nuolat auga, o pagal ekonomikos augimo tempus Lietuva Europoje yra tarp pirmaujančiųjų šalių, šiandien mūsų valstybė nesiima deramai aprūpinti švietimo, socialinių, kultūrinių ir kitų svarbiausių šalies reikmių. Vieno studento studijoms šalyje tenka apie tris kartus mažiau lėšų nei ES vidurkis, įskaitant ir ES naujokes, o nemaža dalis studentų visiškai ar iš dalies studijuoja savo lėšomis.

Išsivysčiusiose ES šalyse kūrybinių industrijų sektoriaus produkcija sudaro apie 5 proc. šalies BVP (Jungtinė Karalystė, Švedija), o ir Lietuvoje šis sektorius sukuria apie 2 proc. BVP. Tačiau aukštojo mokslo sferos dėmesys šiai labai perspektyviai ūkio šakai aiškiai per mažas. Kartu neišnaudojamos dabartinės meno aspirantūros galimybės parengti naujo tipo iniciatyvius specialistus, gebančius aukšto profesionalumo meno kūrybą derinti prie visuomenės poreikių ir darbo rinkos iššūkių. Todėl trečiosios meno studijų pakopos reforma turėtų būti traktuojama kaip viena iš strateginių viso aukštojo mokslo pertvarkos krypčių.

2.1.3. Socialiniai veiksniai

Maži atlyginimai ir mažos pensijos vis labiau aštrina darbuotojų pamainos problemą, vis daugiau aukščiausios kvalifikacijos specialistų – mokslininkų, menininkų, dėstytojų – išvyksta į Vakarų. Skelbiamuose konkursuose eiti dėstytojų pareigas pretendentų paprastai būna ne daugiau negu pasiūlyta vietų. Darbo pasiūla nuolat auga, nedarbas yra gerokai sumažėjęs, todėl jau dabar šalis nebeišsiverčia be užsieniečių darbo jėgos. Kartu senka ir meno kūrybos srities specialistų ištekliai, nes į užsienį ieškoti palankesnių darbo sąlygų išvyksta talentingiausi, perspektyvūs jaunieji menininkai.

Visuomenė (o neretai ir politikai bei žiniasklaidos atstovai) nepakankamai vertina lemiamą švietimo ir aukštojo išsilavinimo reikšmę šalies ūkio, kultūros bei demokratijos plėtrai ir nacionaliniam identitetui išlaikyti. Dėl hipertrofuotos traukos į kai kurių krypčių socialinių mokslų studijas nepakankamai parengiama absolventų kūrybinių industrijų sektoriui.

Nemaža Lietuvos aukštųjų meno mokyklų dėstytojų kviečiami šalies ir užsienio, įskaitant ir įvairias Europos Sąjungos institucijas, ekspertais, jų nuopelnai įvertinti kitų aukštųjų meno mokyklų garbės daktarų ir kitais titulais, šalies kultūros ir meno premijomis. Jie yra lygiaverčiai partneriai vykdant tarptautinius projektus, kviečiami skaityti paskaitų užsienio universitetuose. Tačiau jų pajėgų ir kvalifikacijos jau nepakanka siekiant užtikrinti spartesnę Lietuvos aukštųjų meno mokyklų tobulėjimą ir veiklos kokybę.

Dėl spartaus studentų skaičiaus augimo praėjusio amžiaus pabaigoje ir padidėjusio dėstytojų poreikio bei pedagogo mokslininko karjeros siekiančių jaunų mokslininkų trūkumo dėstytojų amžiaus grupės tapo labai neproporcingos, per lėtai atnaujinamas jų potencialas. Vyrauja vyresnio amžiaus dėstytojai, o jaunų, turinčių aukštą kvalifikaciją ir galinčių pakreipti meno aspirantūros studijų procesą modernėjimo linkme perimant Vakarų šalių mokyklų atitinkamą patirtį, stokoja.

LMTA dėstytojų (ir kitų tyrėjų) pasiskirstymas pagal amžiaus grupes (2007 m.)

metai	dėstytojų skaičius	iki 25 m. %	25–34 m. %	35–44 m. %	45–54 m. %	55–64 m. %	65 m. ir vyresni %
2007	420	0,24	11,4	19,5	30,2	24,5	14,0

VDA dėstytojų (ir kitų tyrėjų) pasiskirstymas pagal amžiaus grupes

metai	tyrėjų skaičius	iki 25 m. %	25–34 m. %	35–44 m. %	45–54 m. %	55–64 m. %	65 m. ir vyresni %
2007	318	0	13,52	20,44	35,22	22,33	8,49
2006	311	2,89	14,79	29,58	26,37	19,61	6,75
2005	321	0,62	11,21	23,36	31,78	21,18	11,84
2004	235	0	4,49	16,73	42,45	24,90	7,35

Humanitarinių mokslų tyrėjų pasiskirstymas pagal amžiaus grupes 2006 m. Lietuvoje
(ŠMM skelbti duomenys: *Lietuvos švietimas skaičiais 2007, Mokslas, Vilnius, 2007*)

iki 25 m. %	25–34 m. %	35–44 m. %	45–54 m. %	55–64 m. %	65 m. ir vyresni %
0	10	26,7	29,3	22,4	11,9

Kita vertus, inicijuodama bendrąją Europos tyrimų erdvę (ERA), Europos Komisija esminiu šios erdvės kūrimo prioritetu laiko tyrėjų (tarp jų ir tyrėjų kūrybinių industrijų srityje) mobilumą ne tik tarpuniversitetiniu lygmeniu, bet ir tarpsektorinį mobilumą, t. y. jų mobilumą tarp akademinio ir verslo pasaulių. Vadinasi, meno aspirantūra (doktorantūra) turi užtikrinti aukščiausios kvalifikacijos tyrėjų rengimą ne tik aukštosioms mokykloms, bet ir daug platesnei veiklos sferai.

2.1.4. Teisiniai veiksniai

Meno aspirantūra buvo įteisinta 2000 m., priėmus LR aukštojo mokslo įstatymą. Jame apibrėžta, kad „**meno aspirantūra** – trečiosios pakopos universitetinės studijos, skirtos aukštosios mokyklos meno dalykų dėstytojams rengti ir menininkams specializuotis, meno projekto rengimas ir gynimas“. 2002 m. gruodžio 31 d. LR Vyriausybės nutarimu Nr. 2100 buvo patvirtinti Meno aspirantūros nuostatai, reglamentuojantys meno aspirantūros (studijų, meno projekto rengimo ir gynimo) tvarką.

2007 m. sausio 2 d. buvo išleistas Studijų kokybės vertinimo centro (toliau – SKVC) direktoriaus įsakymas Nr. 1-3 „Universiteto paraiškos dėl teisės vykdyti meno aspirantūrą suteikimo vertinimo kriterijai“. Šis dokumentas apibrėžė vertinimo sritis, tinkamumo ir pakankamumo kriterijus, į kuriuos būtų atsižvelgiama svarstant universiteto paraišką dėl teisės vykdyti meno aspirantūrą suteikimo.

2000 m. priimtas Aukštojo mokslo įstatymas šalies aukštosioms meno mokykloms buvo labai reikšmingas. Jame buvo įtvirtintos kelios principinės nuostatos, formuojančios naują požiūrį į meno studijas bei menininką – aukštosios mokyklos dėstytoją:

- buvo užfiksuota **pripažinto menininko** sąvoka, kuri menininką karjeros galimybių aukštojoje mokykloje prasme **prilygino** mokslininkui (anksčiau, įskaitant sovietmetį, kvalifikaciniai reikalavimai docentui ir profesorius numatė mokslo laipsnį; šie vardai menininkams, neturintiems mokslo laipsnių, buvo teikiami išimties tvarka);
- meno aspirantūra buvo apibrėžta kaip trečioji universitetinių studijų pakopa, taigi *de jure* buvo pripažinta **ekvivalentiška** mokslo doktorantūrai;
- meno aspirantūros studijos buvo susietos su aukštųjų mokyklų meno dalykų dėstytojų rengimu;
- numatytas **meno licenciato** laipsnio teikimas meno aspirantūros absolventams.

Deja, tiek minėtas įstatymas, tiek LR Vyriausybės nutarimas neišvengė spragų ir nenuoseklumų apibrėžiant meno aspirantūros statusą bei inkorporuojant šią aukštojo mokslo grandį į bendrą trijų pakopų universitetinių studijų sistemą:

- apibūdinant tai pačiai pakopai priskirtinas universitetines studijas netaikomos adekvачios giminingos sąvokos: užuot vartojus terminus **(mokslo) doktorantūra** ir **meno doktorantūra**, fiksuojama **doktorantūra** ir **meno aspirantūra**; vietoj **(mokslo) daktaras** ir **meno daktaras** fiksuojama **(mokslo) daktaras** ir **meno licenciatus**;
- abiejų profilių trečiosios universitetinių studijų pakopos yra nelygiavertės (skiriasi studijų trukmė: doktorantūroje – 4 m., meno aspirantūroje – 2 m.; teikiami nelygiaverčiai, skirtingo juridinio statuso laipsniai: (mokslo) daktaras ir meno licenciatus);

- absolventas, baigęs **doktorantūrą** ir įgijęs daktaro laipsnį, gali pretenduoti eiti docento pareigas, o **meno aspirantūrą** baigusiam meno licenciatui teisiniai dokumentai tokios galimybės nenumato;
- meno studijų trečiosios pakopos nelygiavertiškumas kitų sričių tos pačios pakopos studijoms ypač atvirai atsiskleidė 2006 m. rugsėjo 25 d. priėmus LR Vyriausybės nutarimą Nr. 937, kuriame nustatyta, kad meno licenciatui gali nemokamai studijuoti ir siekti menotyros daktaro laipsnio doktorantūroje, o menotyros daktarai – nemokamai studijuoti meno aspirantūroje. Tuo tarpu visų kitų trečiosios studijų pakopos kryptių absolventai pagal Aukštojo mokslo įstatymo 61 straipsnio reikalavimus, antrą kartą studijuojantys pagal tos pačios pakopos studijų programą, už savo studijas privalo mokėti visą studijų kainą. Išeitų, kad meno aspirantūros studijos nelaikomos visavertėmis trečiosios pakopos studijomis.

Lietuvos universitetų rektorių konferencija, siekdama suvienodinti meno ir mokslo trečiųjų studijų pakopų lygiavertiškumą, 2006 m. lapkričio 28 d. raštu kreipėsi į Švietimo ir mokslo ministrę, prašydama pradėti procedūras, kurios būtinos siekiant įteisinti **meno doktorantūrą** kaip visavertės trečiosios pakopos studijas. Iki šiol joks sprendimas šiuo klausimu nepriimtas.

2.1.5. Tarptautiniai veiksniai

Visuotinai pripažįstama, kad emocinės menininko išvalgos, išreikštos meno kūrinio kartu su žodiniu/tekstiniu tų išvalgų atskleidimu, kuria naujas žinias, kurių negali sukurti meno teoretikas. Todėl jau keletą dešimtmečių daugelyje šalių greta **menotyros doktorantūros**, teikiančios filosofijos daktaro laipsnį (Ph.D.), veikia **meno doktorantūra** (JAV, Jungtinėje Karalystėje, Švedijoje, Olandijoje, Suomijoje, Norvegijoje, Vengrijoje, Airijoje, Estijoje ir kitur), teikianti meno daktaro laipsnį (D.A. arba Ph.D.).

2004 m. sukurtas Europos meninių tyrimų tinklas (angl. santrumpa EARN – *European Artistic Research Network*), jungiantis ir koordinuojantis skirtingų šalių vizualiųjų menų doktorantūros programų studentų ir dėstytojų bendradarbiavimą. Pagrindinės šio bendradarbiavimo priemonės – bendros meninės dirbtuvės (angl. *workshops*) ir seminarai. Šiuo metu tinklą sudaro Austrijos, Suomijos, Švedijos, Airijos, Jungtinės Karalystės ir Olandijos aukštosios meno mokyklos.

2006 m. aštuonios žymios Europos (Belgijos, Jungtinės Karalystės ir Olandijos) aukštosios meno mokyklos ir universitetai susibūrė į susivienijimą DOCUMA (*Doctoral Curriculum in Musical Arts*), kurio tikslas – jungtinės meno doktorantūros pagrindu teikti meno daktaro laipsnį – **joint degree**.

2007 m. Rygoje vykusios tarptautinės konferencijos „Menas ir meninis tyrimas“ baigiamojoje deklaracijoje pabrėžta, kad tarptautiniu mastu meninio ir mokslinio tyrimo teisinis statusas yra vienodas. Akcentuota, kad meninio tyrimo tikslas yra vienyti meninę kūrybą ir jos mokslinį aprašymą tokiais principais ir proporcijomis, kurie maksimaliai padidintų meno kūrinio visuomeninę vertę.

Europos universitetų asociacija (EUA) 2007 m. pranešime Europos švietimo ministrams *Doctoral Programmes in Europe's Universities: Achievements and Challenges* akcentavo profesinės doktorantūros, kurios dėmesio centre yra sukurto objekto tiriamasis (kritinis) apmąstymas, reikšmę ir svarbą. Laikantis Jungtinėje Karalystėje priimto tyrimų (angl. *research*) apibrėžimo, daugiau kaip dešimt metų taikomo ir menų srityje (idėjų, vaizdų, vaidinimų, muzikos kūrinių interpretacijos, kitų meno objektų, įskaitant dizainą, sukūrimas ir panaudojimas, vedantis prie naujų ar esmingai atnaujintų išvalgų ir supratimo), tampa akivaizdi meno doktorantūros vieta ir reikšmė kuriant naujas meno sferos žinias.

Nors esama teisinė bazė ir turi trūkumų, tačiau beveik du dešimtmečius Lietuvoje kaupta trečiosios pakopos meno studijų patirtis įtvirtino pagrindinį šių studijų prioritetą – rengti ryškų menininką, kuris gebėtų tinkamai reprezentuoti šalį nacionalinėje ir tarptautinėje meno erdvėje, įvairiomis formomis (ne tik meninėmis) komunikuoti su savo kūrybos vartotojais ir priartinti juos prie savo veiklos prasmės suvokimo, turėtų menotyro kompetencijų ir meno sklaidos įgūdžių, meno dalykų dėstymo aukštojoje mokykloje žinių ir patirties.

2.2. Meno aspirantūros kontingento formavimas

2.2.1. Meno aspirantūros kontingento statistika

2000–2007 m. laikotarpiu įvyko 8 priėmimai į LMTA meno aspirantūrą, priimti 65 meno aspirantai. Pagal studijų programas (specialybes) jie pasiskirstė taip:

Muzikos menas	
Kompozicija	5
Dainavimas	11
Fortepijonas	13
Koncertmeisterio menas	10
Vargonai	2
Dirigavimas	2
Choro dirigavimas	2
Styginiai instrumentai (<i>smuikas, violončelė</i>)	8
Pučiamieji instrumentai (<i>fleita, obojus, fagotas</i>)	6
Liaudies instrumentai (<i>kanklės</i>)	1
Kamerinis ansamblis	3
Teatro menas	
Teatro režisūra	2
Iš jų:	
šiuo metu studijuoja	20
studijas baigė ir įgijo meno licenciato laipsnį	39
studijas baigė, bet neapgynė tiriamojo darbo	4
išbraukti iš sąrašų	2

Kaip matyti iš sąrašo, per visą LMTA meno aspirantūros studijų egzistavimo laiką buvo tik keturi atvejai, kai licenciato laipsnis nebuvo suteiktas. Visais atvejais buvo įvykdyta visa meno aspirantūros studijų programa ir atsiskaityta už kūrybinę meno projekto dalį, tačiau nebuvo parengta ir apginta tiriamoji projekto dalis. (Taip atsitiko dėl šeimyninių aplinkybių ar sveikatos.) Dviem atvejais aspirantai išvyko tęsti studijų į užsienį.

Tarp baigusiujų meno aspirantūrą ir įgijusiųjų meno licenciato laipsnį pažymėtini dirigentai – tarptautinių konkursų laureatai, pasižymėję Lietuvos ir užsienio scenose, – M. Pitrenas ir V. Lukočius, choro dirigentas T. Ambrozaitis, perspektyvūs kompozitoriai M. Baranauskas, M. Vilums, L. Balčiūnas, pripažinti operos ir koncertų scenos solistai dainininkai J. Stupnianek, D. Staponkus, G. Prunskus, J. Prakelytė, R. Vaicekuskaitė, A. Liutkutė, tarptautinio konkurso laureatė vargonininkė J. Kazakevičiūtė, pianistai I. Baikštytė, V. Pečiukonytė, obojininkas R. Beinarius, fleitininkė U. Čaplikaitė, dramos režisierius S. Uždavins ir kt.

Trečiosios pakopos universitetinės meno studijos (meno aspirantūra) VDA įsteigtos 2002 m. Kasmet į jas priimami 6 aspirantai (tik 2004 m. priimti 7 aspirantai, iš jų 1 – į mokamas studijas). Iki 2007 m. gruodžio 31 d. įvyko 6 priėmimai; priimti 37 meno aspirantai.

Priimta aspirantų pagal studijų programas (specialybes):	
Piešimas	2
Grafika	3
Tapyba	7
Skulptūra	2
Fotografija ir medijos menas	3
Monumentalioji dailė, vitražas	2
Monumentalioji dailė, scenografija	3
Tekstilė	5
Keramika	3
Paminklotvarka	2
Dizainas	2
Kostiumo dizainas	2
Stiklas	1
Iš jų:	
šiuo metu studijuoja	6
studijas baigė ir gavo meno licenciatų diplomus	29
studijas baigė, bet nepateikė meno projekto gynimui	1
studijas baigė, bet meno projekto gynimas metams atidėtas	1

Tarptautinį pripažinimą pelnę VDA meno aspirantūros absolventai: Jungtinėje Karalystėje ir JAV vykusiose konkursinėse parodose pasižymėjęs tapytojas Žygimantas Augustinas, skulptorius Marius Zavadskis, Japonijoje vykusio pasaulinio juvelyrikos konkurso laureatė Laima Kėrienė, įvairių pasaulinio masto parodų dalyvės ir konkursų laureatės – keramikė Dalia Laučkaitė-Jakimavičienė, tekstilininkės Monika Žaltauskaitė-Grašienė ir Severija Inčirauskaitė-Kriaunevičienė, Rytų ir Vidurio Europos regione pripažinimą pelniusi lėlių teatro dailininkė ir režisierė Julija Skuratova.

2.2.2. Studijų vietų poreikio nustatymo kriterijai

Lietuvos muzikos ir teatro akademija ir Vilniaus dailės akademija, teikdamos paraiškas Švietimo ir mokslo ministerijai (toliau – ŠMM) dėl studijų vietų skyrimo meno aspirantūrai, remiasi šiais kriterijais:

1. Per daugelį metų nusistovėjusia aspirantų priėmimo praktika, atsižvelgiant į paraiškų studijuoti aspirantūroje kiekybines apimtis ir derinant jas su ŠMM;
2. Akademijos katedrų poreikiais rengti jaunąją dėstytojų pamainą;
3. Prioritetinėmis akademijos mokslinių tyrimų ir meno veiklos kryptimis, kvalifikuotų potencialių meno aspirantūros vadovų buvimu akademijoje;
4. Veržlių, talentingų kandidatų studijuoti aspirantūroje radimusi;
5. Siekimu sudaryti sąlygas tobulintis anksčiau studijas baigusiems magistrams, meno praktikoje svariai pasireiškusiems gabiems menininkams;
6. Empiriniais darbo rinkos poreikių vertinimais;
7. Darbdavių nuomone, kurią išreiškia akademijoje dėstantys ar/ir meno aspirantūros priėmimo komisijoje dalyvaujantys šalies meno institucijų atstovai;
8. Visuomenės poreikiu profesionaliu lygmeniu formuoti tam tikrų sričių akademinės ir populiariosios kultūros kokybės kriterijus. (VDA pastaruoju metu tokiomis laiko architektūrą ir dizainą.)

2.2.3. Meno aspirantūros stojamieji egzaminai, priėmimas

Priėmimas į meno aspirantūrą vyksta konkurso būdu. Stojantieji į **LMTA** meno aspirantūrą laiko:

- studijų programos specialiojo dalyko egzaminą;
- kompleksinį studijų krypties egzaminą.

Specialiojo dalyko egzaminą sudaro (atitinkamai pagal stojančiojo specializaciją) koncertinės programos atlikimas arba vaidmuo spektaklyje/režisuotas spektaklis, arba muzikinės kompozicijos. (Galėtų būti teikiamas ir kino ar TV filmas. Tačiau dėl ypač brangių studijų priėmimas į kino specializaciją kol kas nebuvo skelbiamas.)

Kompleksinis studijų krypties egzaminas (raštu ir žodžiu) patikrina pretendento bendrąjį išprusimą, pasirinktojo meno dalyko teorijos, istorijos, metodologijos žinias.

Konkursinis balas susideda iš pretendento gautų abiejų egzaminų balų sumos. Keliems pretendentams surinkus vienodą balų skaičių, taikomi papildomi kriterijai, tarp jų – dėstytojų parengimo atitinkamai katedrai poreikis.

LMTA į meno aspirantūros studijas kasmet priima 6–7 studentus. Aptariamojo periodo pradžioje Senatas paskirstydavo vietas katedroms (atlikėjų katedros, kompozicijos katedra, vaidybos ir režisūros katedra). Tačiau, esant didelei pretendentų konkurencijai ir santykiškai mažam skiriamų vietų skaičiui, ši praktika nepasiteisino dėl: a) išankstinio tikslinių vietų skyrimo sunkiai nustatomų objektyvių kriterijų stokos, b) pasitaikiusių atvejų, kai vienoje studijų programoje dėl didelio konkurso į aspirantūros studijas nepatekdavo talentingas pretendentas, ir atvirkščiai – kitoje studijų programoje būdavo priimamas ne toks gabus kandidatas, nes ši studijų programa turėjo tikslinę vietą/vietas, o tarp pretendentų didesnio konkurso nebuvo. Atsisakius priėmimo pagal atskiras specializacijas, kartu buvo atsisakyta siauro konjunktūrinio požiūrio, o priėmimo konkurso akcentas buvo perkeltas į objektyvią meninę plotmę – pretendentų kūrybinį potencialą.

Taigi pastaraisiais metais priėmimas vykdomas rengiant bendrąjį konkursą, sudaroma visoms studijų programoms bendra priėmimo komisija, į kurią stengiamasi įtraukti, derinant su konkrečiu stojančiųjų kontingentu pagal specializacijas, visų atitinkamų studijų programų atstovus/ekspertus. Išimtis kartais padaroma teatro studijų krypties – jai sudaroma atskira priėmimo komisija. Meno aspirantūros reglamentas nustato konkrečius stojamuosius reikalavimus ir atlikimui teiktinų muzikos ar teatro kūrinių (atlikėjams, režisieriams) bei pristatomų savo sukurtų kūrinių žanrines bei trukmės ribas (kompozitoriams). Ši praktika pasiteisino, ji tęsiama iki šiol, reklamacijų iš stojančiųjų ar katedrų nebuvo.

Stojantieji į **VDA** meno aspirantūrą kartu su dokumentais priėmimo komisijai pristato:

- planuojamo meno projekto, susidedančio iš kūrybinio ir tiriamojo darbo, koncepcijos aprašymą;
- 0,3 spaudos lanko apimties mokslinį ar metodinį referatą, susijusį su meno projekto tema;
- *portfolio* (atsiliepimai spaudoje apie pretendento kūrybą, kūrybinės veiklos raidą atspindinčių kūrinių fotografijas).

VDA į meno aspirantūros studijas kasmet priima 6 studentus. Šis skaičius daug mažesnis už specializacijų, kuriose galimos aspirantūros studijos, skaičių. Nuo meno aspirantūros įsteigimo situacija klostosi taip, kad vienu specialybių absolventai į aspirantūros studijas pretenduoja gerokai dažniau nei kitų. Išankstinių nuostatų dėl meno aspirantūros vietų paskirstymo pagal specialybes VDA nenumato – vykdomas bendras priėmimas, sudarant kviečiamųjų į studijas eilę pagal surinkto konkursinio balo dydį. Esant vienodam konkursiniam balui atsižvelgiama į VDA katedrų poreikius. Katedros skatina meno aspirantūros studijas rinkti tuos absolventus, kurie turi pedagoginių gebėjimų ir jas baigę galėtų dirbti VDA dėstytojais.

Konkursinis balas susideda iš pretendento prisistatymo priėmimo posėdyje, būsimojo meno projekto koncepcijos, referato, *portfolio* ir magistro baigiamojo darbo įvertinimų sumos.

2.2.4. Aspirantų motyvacijos, lūkesčiai (apklausos rezultatai)

Iki šiol meno aspirantūros studijos buvo vykdomos tik dviejuose šalies universitetuose – Lietuvos muzikos ir teatro akademijoje (LMTA) ir Vilniaus dailės akademijoje (VDA). Todėl pristatomi Studija visų pirma remiasi šių dviejų meno universitetų patirtimi.

Vykdamas meno aspirantūros studijas, formuojant jų programas ir studijuojamų dalykų bei meno projekto reikšmingumo proporcijas, atsižvelgtina į pačių meno aspirantų, taip pat aspirantūrą baigusių meno licenciatų nuomonę. Todėl 2008 m. pavasarį šios Studijos darbo grupė surengė šių asmenų anketinę apklausą. (Visą anketos klausimyną žr. 2 priede.)

Meno aspirantūros studijų motyvacijos ir vertinimas (anketos klausimus respondentams buvo pasiūlyta vertinti nuo 0 iki 4 balų).

LMTA meno aspirantų ir absolventų anketos. (Atsakymus atsiuntė 29 respondentai iš 60 galimų.)

klausimai	vidutinis nurodytas balas	mažiausias balas	didžiausias balas	dominuojantis balas
tobulinimasis pasirinktoje meno srityje	3,61	2	4	4
menotyros žinių ir įgūdžių gilinimas	3,07	1	4	3
didėsiantis konkurencingumas darbo rinkoje	3,03	1	4	4
komunikacijos raštu ir žodžiu gebėjimų įgijimas	2,73	0	4	4
studijos kaip alternatyva savarankiškai darbinei veiklai	2,34	0	4	3
kita (<i>nurodykite</i>): bendravimas su įvairių šalių muzikais, meninė saviraiška, tobulinimasis, akademinės mokslinės karjeros siekimas, prisitaikymas prie akademinės bendruomenės, galimybė dėstyti LMTA, palyginti nemaža stipendija	3,37 (pažymėjo 10 respondentų)	2	4	4

VDA meno aspirantų ir absolventų anketos. (Atsakymus atsiuntė 23 respondentai iš 33 galimų.)

klausimai	vidutinis nurodytas balas	mažiausias balas	didžiausias balas	dominuojantis balas
tobulinimasis pasirinktoje meno srityje	3,79	2	4	4
menotyros žinių ir įgūdžių gilinimas	2,79	1	4	3
komunikacijos raštu ir žodžiu gebėjimų įgijimas	2,79	0	4	3
studijos kaip alternatyva savarankiškai darbinei veiklai	2,46	0	4	3
didėsiantis konkurencingumas darbo rinkoje	1,86	0	4	1
kita (<i>nurodykite</i>): dailės archyvų pažinimas; dalijimasis patirtimi, tobulėjimas, galimybė stažuoti užsienyje; papildomas finansų šaltinis; galimybė tęsti studijas VDA; ryšių su užsienio šalių meno mokyklomis, menininkais užmezgimo galimybė	3,63 (pažymėjo 8 respondentai)	2	4	4

2.2.5. Aspirantų ir absolventų veiklos barai (apklausos rezultatai)

Vertinant meno aspirantūros absolventų profesinių, meninių ir mokslinių perspektyvų galimybes, susidaro gana palankus vaizdas, atspindintis nemažą „specializavimosi“ amplitudę.

LMTA meno aspirantai ir absolventai mato tokias savo išsilavinimo bei profesinių gebėjimų pritaikymo galimybes (anketinės apklausos rezultatai):

Profesinės veiklos pobūdis (jei dirbate, nurodykite)	taip	ne	neatsakė
Kūryba	27	1	1
Pedagogika	24	3	2
Kultūros sklaida ir šviečiamoji veikla	18	7	4
Kultūros vadyba	10	13	6
Kita su menu susijusi veikla	15	8	6
Su menu nesusijusi veikla	2	21	6

Procentinė išraiška: kūryba užsiima 93,1 %, pedagogika – 82,7 %, kultūros sklaida ir šviečiamąja veikla – 62,1 %, kultūros vadyba – 34,5 %, kita su menu susijusia veikla – 51,7 %, su menu nesusijusia veikla – 6,9 % absolventų.

VDA meno aspirantai bei absolventai mato tokias savo išsilavinimo bei profesinių gebėjimų pritaikymo galimybes (anketinės apklausos rezultatai):

Profesinės veiklos pobūdis (jei dirbate, nurodykite)	taip	ne	neatsakė
Kūryba	22	1	-
Pedagogika	14	5	4
Kultūros sklaida ir šviečiamoji veikla	11	7	5
Kultūros vadyba	4	16	3
Kita su menu susijusi veikla	12	9	2
Su menu nesusijusi veikla	9	10	4

Procentinė išraiška: kūryba užsiima 95,7 %, pedagogika – 60,9 %, kultūros sklaida ir šviečiamąja veikla – 47,8 %, kultūros vadyba – 17,4 %, kita su menu susijusia veikla – 52,2 %, su menu nesusijusia veikla – 39,1 % absolventų.

2.3. Meno aspirantūros studijų ir meno projekto rengimo organizavimas, kokybės užtikrinimas

2.3.1. Meno aspirantūros studijų organizavimo principai

Meno aspirantūros studijų programos formuojamos atsižvelgiant į šiuos dokumentus ir kriterijus:

- galiojantys teisės aktai (Aukštojo mokslo įstatymas, Vyriausybės patvirtinti Meno aspirantūros nuostatai, aukštųjų mokyklų senatų patvirtinti ir ŠMM bei SKVC aprobuoti Meno aspirantūros reglamentai ir pan.);
- aukštosios mokyklos akademinės tradicijos, katedrų poreikiai, materialinės bazės resursai, esamas pedagoginis potencialas, galimybės į studijų procesą įtraukti pripažintus menininkus ir mokslininkus konsultantus;

- studijų laikotarpiu numatyti vykdyti tarpuniversitetinio ir tarptautinio bendradarbiavimo projektai;
- stojančiųjų specializacijos profilis, jų lūkesčiai ir pageidavimai.

Pagal galiojančius nuostatus **LMTA** meno aspirantūros **studijas** sudaro ne mažiau kaip trys dalykai, iš jų ne mažiau kaip vienas – kitos studijų krypties dalykas. Meno aspirantūros studijos numato **meno projekto rengimą** bei šiuos **studijuojamus** dalykus:

Muzikos menas

- specializacijos dalykas (specialybė);
- meno alternatyva (gretutinis meno dalykas);
- muzikos kūrinių analizės metodai;
- muzikos istoriografija;
- mokslo filosofijos pradmenys;
- užsienio kalba;
- pedagoginė asistentinė praktika.

Teatro menas

- specializacijos dalykas (specialybė);
- meno alternatyva (gretutinis meno dalykas);
- dramos teorija;
- teatro istoriografija;
- mokslo filosofijos pradmenys;
- užsienio kalba;
- pedagoginė asistentinė praktika.

Paskaitas skaito ir pratyboms (išskyrus užsienio k.) vadovauja tik pedagoginį vardą ir/ar mokslo laipsnį turintys pedagogai. Taip pat siekiama, kad šių pedagogų paskutinių penkerių metų meninės ar mokslinės veiklos kryptys atitiktų dėstomo dalyko kryptį. Kiekvieno dalyko studijos baigiamos egzaminu. Egzaminų komisiją sudaro ne mažiau kaip trys pedagogai, vienas jų – skaitęs paskaitas ar vadovavęs pratyboms.

VDA meno aspirantūros studijos numato **meno projekto rengimą** ir ne mažiau kaip tris **studijuojamus dalykus**.

Visi meno aspirantai išklauso vieną bendrą kursą – Dailėtyros metodologiją.

Specialybės studijos vyksta VDA katedrose ir yra individualios – kiekvienam meno aspirantui studijų programa sudaroma atsižvelgiant į jo meno projekto specifiką. Apibendrintai galima įvardyti sąrašą kursų, kurie įtraukiami į daugumą studijų programų:

- medžiagų ir technologijų analizė (dalykų sandus rengia kiekviena katedra, atsižvelgdama į savo srities specifiką);
- šiuolaikinių medijų taikymo vizualiajame mene principai;
- specialusis projektavimas;
- konceptualus akademinio piešimo principų taikymas šiuolaikiniame mene;
- konceptualus kompozicijos principų taikymas šiuolaikiniame mene;
- pedagoginė asistentinė praktika.

Paskaitas skaito ir pratyboms vadovauja profesoriui, docentui, vyriausiajam mokslo darbuotojui arba mokslo darbuotojui keliamus kvalifikacinius reikalavimus atitinkantys dėstytojai. Kiekvieno dalyko studijos baigiamos egzaminu. Egzaminų komisiją sudaro ne mažiau kaip trys pedagogai, vienas jų – skaitęs paskaitas ar vadovavęs pratyboms.

2.3.2. Meno projektas

Meno projektas tiek LMTA, tiek VDA meno aspirantūros studijose numato:

- **kūrybinį darbą**/kūrybinius darbus;
- **mokslo tiriamąjį** ar metodinį darbą (referatą).

Aspirantūros studijoms ir kūrybinio darbo rengimui skiriamas meno vadovas – žymus studijų krypties specialistas, pripažintas menininkas, paskutinius penkerius metus aktyviai dalyvaujantis kūrybinėje veikloje, einantis profesoriaus arba docento pareigas. Aspirantui taip pat skiriamas mokslinis konsultantas, kuriojantis teorinės meno projekto dalies – mokslo tiriamojo ar metodinio darbo rengimą. Moksliniais konsultantais skiriami mokslo laipsnį turintys dėstytojai, vykdantys mokslo tyrimus.

Per vienerius metus **LMTA** aspirantas parengia užbaigtą **kūrybinį darbą** (viešas pilnametražis koncertas – atlikėjams, stambios apimties kompozicija/os – kompozitoriams, pastatytas spektaklis – režisieriams). Išimties atvejais (kai atlikėjas rengiasi prestižiniam tarptautiniam konkursui, kompozitorius kuria užsakytą operą ar kitą stambų instrumentinį/instrumentinį-vokalinį kūrinį, režisierius stato spektaklį pripažintame teatre ir pan.) per visą aspirantūros studijų laiką gali būti parengiamas tik vienas kūrybinis darbas. Šiuo atveju pirmaisiais studijų metais atsiskaitoma už atliktą kūrybinio darbo dalį.

VDA aspirantas per vienerius metus parengia užbaigtą **kūrybinį darbą** – didelės apimties vizualiojo, taikomojo meno ar dizaino kūrinį, kūrinių ciklą arba stambaus darbo, pavyzdžiui, personalinės parodos, dalį. Aspirantūra baigiama viešu kūrybinio darbo pristatymu – personaline paroda, kurios metu yra įvertinamas pateiktojo darbo originalumas, aktualumas, meninė įtaiga, aspiranto meninė branda bei profesinė kompetencija.

Kitą meno projekto dalį abiejose akademijose sudaro **mokslo tiriamoji** ar/ir **metodinė veikla**. LMTA ir VDA meno aspirantūros nuostatuose nustatyta detali meno aspirantūros mokslo tiriamojo ar metodinio darbo rengimo eiga ir reikalavimai. Mokslo tiriamasis darbas (stambios apimties referatas) vykdomas dvejus mokslo metus (4 semestrus) studijuojant pasirinktą mokslinę temą, rašant ir studijų pabaigoje viešai ginant mokslo tiriamąjį darbą.

Rengiant aspirantą savarankiškai profesinei meninei bei pedagoginei veiklai, mokslo projekto ribose supažindinama su meno kultūros istorinio ir teorinio tyrinėjimo specifika, mokslinio darbo metodais, įsisavinama mokslinio darbo technologija. Mokslo darbe įvairiais aspektais tyrinėjamos aktualios menotyros ir kultūros temos, gvildenama meno estetikos, pedagogikos, sociologijos, psichologijos, interpretacijos teorijos, meno kūrinių stiliaus ir žanrų problematika ir kiti klausimai.

Vykdant meno projekto mokslinę dalį – rašant mokslo darbą, pasirinktu aspektu studijuojama mokslinė literatūra, įvaldomi mokslinio tyrimo metodai, įdiegiami savarankiško mokslinio darbo įgūdžiai, skatinama praktinės bei mokslinės (menotyrinės) veiklos sąveika ir interdisciplininės įžvalgos (reikalingų žinių aspirantai gali semtis studijuodami atskirus dalykus kitose Lietuvos aukštosiose mokyklose ar užsienyje).

Meno aspirantūros mokslo projektas kelia bendrojo menotyrinio ir humanitarinio akiračio plėtimo, probleminio mąstymo ugdymo, sistemingo menotyros žinių gilinimo, savarankiško metodiško mokslinio darbo įgūdžių formavimo uždavinius. Skatinamas meno aspiranto dalyvavimas mokslinėse konferencijose, publikacijų rengimas mokslo darbo tema, vieši pasisakymai, leidžiantys argumentuotai pristatyti savo menines pozicijas bei išaiškinti platesnei visuomenei savo kūrybinius užmanymus ir pasiekimus.

Mokslo darbe gvildenama menininkui aktuali ir mokslo požiūriu perspektyvi tema. Keliamas reikalavimas įvairiapusiskai ir aktualiu rakursu, metodiškai ir profesionaliai išnagrinėti

pasirinktą temą. Šis tyrinėjimas būna mokslo darbams būdingos struktūros (problemos aktualumo pagrindimas, tyrinėjimo metodo (metodų) apibūdinimas, pagrindinės mokslinės literatūros apžvalga ir jos duomenų taikymas aspiranto darbe, tiriamojo objekto/problemos sudedamųjų dalių gvildenimas, formuluojamos tyrinėjimo išvados, mokslinės literatūros sąrašas). Mokslo darbo apimtis – 50–60 psl.; galimi įvairūs priedai. Mokslo darbo pobūdis – individualus pasirinktos temos studijavimas ir probleminis nagrinėjimas vadovaujant paskirtam mokslo konsultantui. Ginant meno aspiranto parengtą mokslo darbą kviečiamas oficialus oponentas.

LMTA ir **VDA** menininkų vykdomi tyrimai ir rašomi tekstai labai skiriasi nuo menotyrinių tekstų ir daugeliu atvejų išeina už akademinio teksto ribų. Jų kalba dažnai artimesnė eseistinei nei akademinėi, empirinės žinios dominuoja teorinių ir istorinių atžvilgiu. Dėl to iškyla darbo vertinimo problemų. Menininkų vykdomų tyrimų stiprioji pusė yra ta, kad jų autoriai, kartu būdami ir meno praktikai, pasiekia menotyrininkams neįmanomų įžvalgų, kurios akademiniėje terpėje yra labai vertingos.

LMTA meno aspirantų rengiamus tiriamuosius darbus pagal tyrimo objektą sąlygiškai galima suskirstyti į kelis skirtingus tyrinėjamos tematikos tipus:

1. **Personalijos.** Tai kultūros ir meno asmenybių veiklos tyrimas; jo objektu pasirenkama žymių kompozitorių, atlikėjų, aktorių, režisierių, pedagogų ir pan. kūryba ir veikla. Gvildeniant šios tematikos problemas analizuojami iškilų menininkų kūrybos rezultatai, kūrybos procesas, kūrybą inspiruojantys ir veikiantys istorinis bei dvasinis kontekstai.
2. **Meno paveldas ir šiuolaikinė kūryba.** Tai koncertinio, teatrinio, pedagoginio repertuaro studijos, kurios gvildena meninio teksto problemas, skirtingų interpretacijų šaknis ir galimybes, meninės recepcijos aspektus.
3. **Meno istorija.** Tyrinėjami meno prasmų, žanrų ir formų aspektai, raidos dėsningumai, istorijos panoramoje besikeičiančios kūrybinės veiklos sąlygos.
4. **Meninės veiklos priemonės ir būdai.** Šios temos tradiciškai orientuoja tyrėjus dviem kryptimis: a) analizuojamos meninės kalbos bei stilistikos problemos; b) tiriamos materialinės meninės veiklos priemonės (muzikos instrumentai, garso įrašymo bei transliavimo įranga, teatro rekvizitai ir pan.) bei jų poveikis meninei raiškai.
5. **Menotyros koncepcijos (veikalai), autentiški meno šaltiniai.** Gilinamasi į teorines meno kūrybos koncepcijas, pirminius šaltinius bei bandoma jais remiantis rasti atsakymus į aktualius kūrybinės saviraiškos klausimus.

VDA meno aspirantų mokslinius/metodinius referatus pagal pobūdį galima suskirstyti į tris grupes:

1. **Filosofiniai, teoriniai referatai.** Jie saviti tuo, kad tiesiogiai siejasi su kūrybos patirtimi – tyrimas tampa instrumentu, padedančiu atrasti atsakymus į rūpimus conceptualius kūrybos klausimus. Paprastai menininkai imasi apmąstyti filosofijos autoritetų įžvalgas ir teoriškai pagrįsti temas, kurias analizuoja savo kūryboje.
2. **Kūrybinių ir technologinių procesų analizė.** Tokie tekstai – puiki metodinė priemonė. Šio tipo tiriamojo ir kūrybinio darbo simbiozė reikšminga keletu aspektų. Pirma, tokiu būdu pradedama fiksuoti Lietuvoje sukaupta praktinė patirtis. Plečiamos tos patirties ir sąlygų, nuo kurių ji tiesiogiai priklauso, ribos. Antra, susiduriama su terminijos lietuvių kalba trūkumo problema ir sukuriamas pretekstas ją spręsti.
3. **Meno istorijos tyrimai.** Iki šiol daugelis Lietuvos meno istorijos aspektų nėra tyrinėti, todėl natūralu, kad menininkai imasi jiems aktualių, į akademinį akiratį dar nepatekusių ar giliau neišanalizuotų temų. Menininkų atliekami istorinio pobūdžio tyrimai labai skiriasi nuo menotyrininkų darbų. Skirtumą lemia tai, kad pastarieji iš esmės remiasi šaltinių ir literatūros analize, tuo tarpu menininkai žvelgia į istoriją „praktikų“ akimis. Šis požiūris ypač vertingas.

Apibendrinant galima teigti, kad trečiosios pakopos meno studijos provokuoja **menininko tyrėjo** tipo formavimąsi. Su kūrybine praktika tiesiogiai susiję, iš kūrybos kilę ar jos išprovokuoti tiriamieji darbai ugdo menininkų gebėjimą apmąstyti ir verbalizuoti tai, ką jie pateikia vaizdo ar garso kūrinių pavidalu. Daugeliui tai tampa nelengvu iššūkiu. Bet rezultatų vertė pateisina pastangas.

Aspiranto meno projektui įvertinti yra skiriamas **Meno projekto vertinimo komitetas**, kuris susideda iš dviejų komisijų:

- komisijos, vertinančios kūrybinę meno projekto dalį;
- komisijos, vertinančios tiriamąją meno projekto dalį.

2.3.3. Meno aspirantūros studijų kokybės užtikrinimas

Aspirantūros studijų ir meno projekto **kokybei** užtikrinti naudojami visi esami aukštosios mokyklos kūrybiniai ir akademiniai resursai:

- į meno aspirantūros studijų sistemą įtraukiant ryškiausius šalies pripažintus menininkus yra siekiama sukurti aktyvių kūrybinių ieškojimų terpę;
- aspirantūros studijas integruojant į reikšmingus nacionalinius bei tarptautinius meno projektus yra įtvirtinami aukšti profesinio reiklumo kriterijai;
- vykdant griežtą stojančiųjų į meno aspirantūrą atranką jai suteikiamas papildomas prestižas;
- skatinant meno aspirantus savo meninės ir mokslo kūrybos rezultatus dar studijų metais skleisti visuomenėje, siekiama šios veiklos aktualumo ir viešos aprobacijos.

Meno aspirantūros kokybei užtikrinti taip pat numatyta detali „administravimo“ sistema, aiškiai apibrėžianti įvairių aspirantūros valdyme dalyvaujančių grandžių funkcijas.

- **Senatas** priima nutarimą suteikti aspirantui meno licenciatą kvalifikacinį laipsnį bei išduoti meno licenciatą diplomą. LMTA senatas taip pat tvirtina aspiranto meno vadovą bei mokslinį konsultantą, mokslinio ar metodinio darbo temą ir bendrąją, visiems aspirantams privalomą studijų programos dalį. Tuo tarpu VDA aspiranto meno vadovo bei mokslinio konsultanto, taip pat ir meno projekto temos tvirtinimas yra Humanitarinių mokslų fakulteto tarybos funkcija.
- **Rektorius** (LMTA ir VDA) vykdo bendrą vadovavimą meno aspirantūrai, savo įsakymais reglamentuoja aspirantūros eigą, tvirtina komitetų ir komisijų narių sudėtį, sprendžia iškilančius operatyvius klausimus; **mokslo ir meno prorektorius** tiesiogiai vadovauja aspirantūros veiklai.
- **Meno aspirantūros komisija** sprendžia bendruosius studijų, meno projekto rengimo ir meno licenciatą laipsnio teikimo klausimus, kasmet atestuoja meno aspirantą, rengia bendrųjų studijų programas, teikia rektoriui siūlymus dėl komitetų ir komisijų sudėties. VDA meno aspirantūros komisija taip pat tvirtina studijų programas, skiria aspiranto meno vadovą bei mokslinį konsultantą, aptaria meno projektų temų siūlymus, gynimo tarybų ir egzaminų komisijų sudėties projektus.
- Atitinkama **katedra** yra atsakinga už aspirantūros specialiųjų dalykų programas, vykdo bendrą studijų ir kūrybinio darbo priežiūrą.
- **Meno vadovas** kuruoja aspiranto studijas ir meno projekto rengimą, padeda jam sudaryti studijų ir kūrybinės veiklos programą, teikia meninę ir metodinę pagalbą, per individualias pamokas reguliariai jį konsultuoja.
- **Mokslinio konsultanto** atsakomybės ribos – aspiranto rengiamas mokslinis arba metodinis darbas.

2.3.4. Meno aspirantūros studijų kokybės vertinimas (meno aspirantų ir absolventų nuomonė)

Meno aspirantūros studijų kokybei stebėti vykdomos meno aspirantų bei absolventų anketinės apklausos.

Studijų kokybės atžvilgiu **LMTA** meno aspirantų ir absolventų nuomonė per paskutiniąją apklausą buvo tokia:

klausimai	vidutinis nurodytas balas	mažiausias balas	didžiausias balas	dominuojantis balas
ar pasiteisina/pasiteisino Jūsų meno aspirantūros studijos kūrybinio tobulinimosi prasme	3,19	1	4	4
ar įgyjate/įgijote Jūsų profesinei veiklai reikalingų menotyrų žinių ir įgūdžių	3,19	2	4	3
ar tampate/tapote labiau konkurencingas darbo rinkoje	2,76	0	4	4
kuo dar Jums yra/buvo naudingos meno aspirantūros studijos (<i>nurodykite</i>): savivokai, meninio kelio paieškai; meniniam ir techniškam tobulėjimui, koncertinei patirčiai įgyti; teikia galimybę konsultuotis pas puikius pedagogus bei dalyvauti meninėje LMTA veikloje; leidžia derinti studijas ir darbą; „Aspirantūros studijos Lietuvoje atlikėjų konkurencingumui šalies rinkoje įtakos neturi, orkestrų ir teatrų vadovybei tai nereikšminga ir jokių privilegijų, lengvatų ar priedų prie atlyginimų aspirantai negauna. Galima kalbėti tik apie perspektyvas dėstyti LMTA. Tačiau įgytos žinios labai praverčia realizuojant kūrybinį potencialą bei žengiant pirmuosius žingsnius muzikologijoje“	3,55 (balais vertino 40 % respondentų)	3	4	4

Studijų kokybės atžvilgiu **VDA** meno aspirantų ir absolventų nuomonė per paskutiniąją apklausą buvo tokia:

klausimai	vidutinis nurodytas balas	mažiausias balas	didžiausias balas	dominuojantis balas
ar pasiteisina/pasiteisino Jūsų meno aspirantūros studijos kūrybinio tobulinimosi prasme	3,29	2	4	3 ir 4
ar įgyjate/įgijote Jūsų profesinei veiklai reikalingų menotyrų žinių ir įgūdžių	3,86	1	4	3
ar tampate/tapote labiau konkurencingas darbo rinkoje	1,64	0	4	-
kuo dar Jums yra/buvo naudingos meno aspirantūros studijos (<i>nurodykite</i>): savivokai, komunikacijai; galimybė užsiimti menine veikla, savarankiškai gilintis į dominančią sritį; įpareigoja per konkretų laiką įvykdyti meno projektą; padeda tobulinti praktines ir teorines žinias; laikas kūrybai, turint finansavimą; patirtis bendraujant, dirbant; galimybė rinktis paskaitas įvairiose aukštosiose mokyklose; keletas priežasčių; buvimas humanitarinėje aplinkoje, galimybė dalyvauti akademinėje mokslinėje veikloje Lietuvoje ir užsienyje, naudotis bibliotekomis; laipsnis reikalingas pedagoginei veiklai	3,56	3	4	4

2.3.5. Trečiosios meno studijų pakopos tobulinimo poreikiai

Į trečiosios pakopos meno studijų tobulinimą buvo pažvelgta iš aspirantų ir absolventų bei studijų administratorių pozicijų.

LMTA meno aspirantų ir absolventų apklausa pateikia tokias nuomones apie studijų tobulinimo poreikius:

klausimai	vidutinis nurodytas balas	mažiausias balas	didžiausias balas	dominuojantis balas
lankstesnės studijų programos, didesnės pasirinkimo galimybės	3,34	1	4	4
glaudesnis bendradarbiavimas su kitais Lietuvos ir užsienio universitetais (bendri kūrybiniai projektai, <i>workshop</i> 'ai ir pan.)	3,61	2	4	4
materialinės bazės gerinimas, finansavimo didinimas (esamos galimybės riboja kūrybinių projektų įgyvendinimą)	3,30	2	4	4
studijų trukmės pailginimas	2,19	0	4	1 ir 2
kita (<i>nurodykite</i>): meno daktaro laipsnio teikimas; kūrybingumo bei meninės veiklos skatinimas; daugiau galimybių reikštis meninėje veikloje; bendri meniniai projektai su kitų specialybių aspirantais bei užsienio partneriais; instrumentininkai jaučia praktinių studijų stygių; daugiau specialybės dalykų, daugiau auditorijų saviruošai, per didelis bendrų paskaitų skaičius; teorinio darbo reikalavimų supaprastinimas (apimtį mažinimas, gynimo palengvinimas); pailginus studijų trukmę galima būtų geriau suderinti atlikimo meno ir teorinio darbo kokybiško rengimo reikalavimus	3,28 (balais vertino 25 % respondentų)	3	4	4

VDA meno aspirantų ir absolventų apklausa pateikia tokias nuomones apie studijų tobulinimo poreikius:

klausimai	vidutinis nurodytas balas	mažiausias balas	didžiausias balas	dominuojantis balas
lankstesnės studijų programos, didesnės pasirinkimo galimybės	2,64	0	4	3
glaudesnis bendradarbiavimas su kitais Lietuvos ir užsienio universitetais (bendri kūrybiniai projektai, <i>workshop</i> 'ai ir pan.)	3,36	0	4	4
materialinės bazės gerinimas, finansavimo didinimas (esamos galimybės riboja kūrybinių projektų įgyvendinimą)	3,43	0	4	4
studijų trukmės pailginimas	2,43	0	4	4
kita (<i>nurodykite</i>): pasiekimų pristatymas visuomenei; didesnis teorinių paskaitų skaičius; teikiamas laipsnis kaip mokslininkams – daktaro, turėtų suteikti socialines garantijas ir būti aiškiai apibrėžtas; didžiausias trūkumas – nėra bendros kūrybinės sistemos su kitomis meno ir mokslo įstaigomis Lietuvoje ir užsienyje; nepakankamas meno projektų vadovų dėmesys; mokslo metų pradžios suderinimas su kitomis mokyklomis; kam VDA ruošti jaunos pedagogus, jei nekviečia jų dėstyti; kompetentingų dėstytojų stoka	3,25	0	4	4

Žvelgiant iš meno aspirantūros studijų **administratorių pozicijų**, matyti tokie studijų tobulinimo poreikiai:

1. Siekiant optimizuoti trečiosios pakopos meno studijas, sumažinti studijų kaštus, turi būti efektyviau derinamos individualios ir grupinės, t. y. kolektyvinės, studijų formos. Individualios pamokos (aspirantas – dėstytojas) būtinos, nes kūryba yra neatsiejama nuo individualios menininko saviraiškos, reikalaujančios ir individualaus aspiranto meno vadovo požiūrio. Antra vertus, studijų procese yra tikslinga ugdyti ir skatinti komunikacinius jaunųjų menininkų gebėjimus, įgūdžius dirbti kolektyve, platesnį požiūrį į studijuojamą dalyką. Tuo tikslu reikia rengti daugiau meistriškumo kursų, seminarų, kūrybinių diskusijų ir meninės veiklos aptarimų.

2. Dabartinė dvejų metų trečiosios pakopos meno studijų trukmė yra nepakankama. Nuo šių studijų įsteigimo sukaupta patirtis rodo, kad per tokį trumpą laiką jaunas menininkas nespėja atsiplėšti nuo ankstesnės kūrybinės ir teorinės patirties ir įgyti naujų, gilesnių meninių ir intelektualinių įžvalgų, pasiekti brandesnę jų etapą. Be to, pirmosios dvi universitetinio menininkų rengimo studijų pakopos nesuformuoja pakankamų teorinių analitinių gebėjimų, conceptualių tekstų rengimo įgūdžių, šiuolaikiniam menininkui labai reikalingos žodinės ir rašytinės komunikacijos patirties. Šių gebėjimų ir šios patirties ugdymas reikalauja ilgesnės studijų trukmės. Todėl tikslinga fiksuoti 4 metų studijų trukmę vietoj esamų 2 metų.

3. Tobulinant trečiosios pakopos meno studijas labai svarbi bendradarbiavimo su kitomis Lietuvos ir užsienio šalių universitetinėmis mokyklomis plėtra, apimanti studentų tarpusavio bendradarbiavimą, dėstytojų ir ekspertų iš kitų mokyklų įtraukimą į studijų procesus.

4. Kai kurių meno studijų infrastruktūros galimybės ir finansavimo mastai yra labai riboti. Pavyzdžiui, dėl lėšų stokos nėra galimybės vykdyti itin perspektyvių, šaliai reikalingų kino ir TV specialybių meno aspirantūros studijų (didžiulių išlaidų reikalauja meno projekto – kino ar TV filmo – sukūrimas).

3. TARPUNIVERSITETINIS IR TARPTAUTINIS BENDRADARBIAVIMAS

Trečiosios pakopos meno studijų tarpuniversitetinį ir tarptautinį bendradarbiavimą lemia keli veiksniai, skatinantys ar stabdantys aspirantų ir jų dėstytojų mobilumą.

Trečiosios pakopos meno studijos yra labai specializuotos, neturinčios didelio studijuojančiųjų skaičiaus. Lietuvoje jas vykdo tik dvi universitetinės meno aukštosios mokyklos (LMTA ir VDA), kurios specializuojasi skirtingose meno srityse. Tai lemia mažas šių dviejų akademijų bendradarbiavimo galimybes tiek tarpusavyje, tiek su kitais Lietuvos universitetais, o esamas bendradarbiavimas apima bendruosius, bet ne specialybinius studijų dalykus.

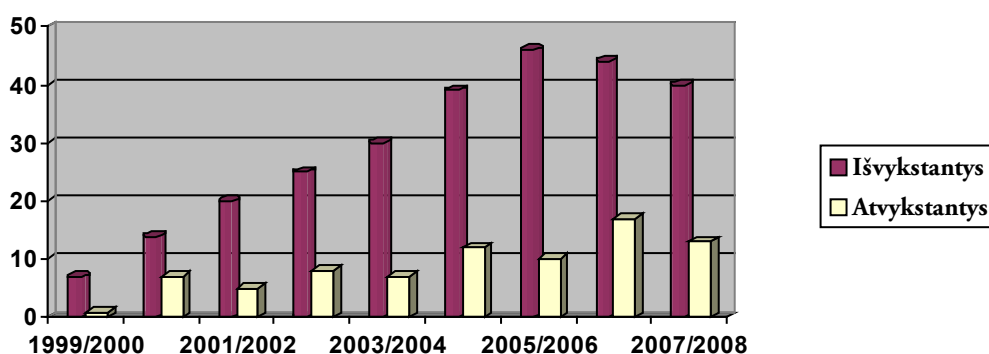
LMTA ir VDA turi glaudžius partnerystės ryšius su prestižinėmis savo sričių pasaulio (ypač Europos) aukštosiomis meno mokyklomis, su kuriomis bendradarbiaujama intensyviai ir rezultatyviai. Veiksnys, ribojantis tokio bendradarbiavimo galimybes trečiosios pakopos meno studijose, yra esamas teisinis meno aspirantūros statusas. Kadangi meno aspirantūros, teikiančios meno licenciato laipsnį, ES šalyse nėra, ir trečiosios pakopos studijos ten vyksta meno doktorantūros forma, teikiant meno daktaro laipsnį, tolesnės šios pakopos studijas rengiančių institucijų tarptautinio bendradarbiavimo perspektyvos sietinos su Lietuvos meno aspirantūros reorganizavimu į meno doktorantūrą.

Tarptautinio bendradarbiavimo praktikoje LMTA ir VDA tarptautinių programų iš principo neskirsto į taikomas pagrindinių studijų ir magistrantūros studentams ir į taikomas meno aspirantams. Tokiu būdu neformuojama atskira meno aspirantų mobilumo erdvė. Pagal galimybes

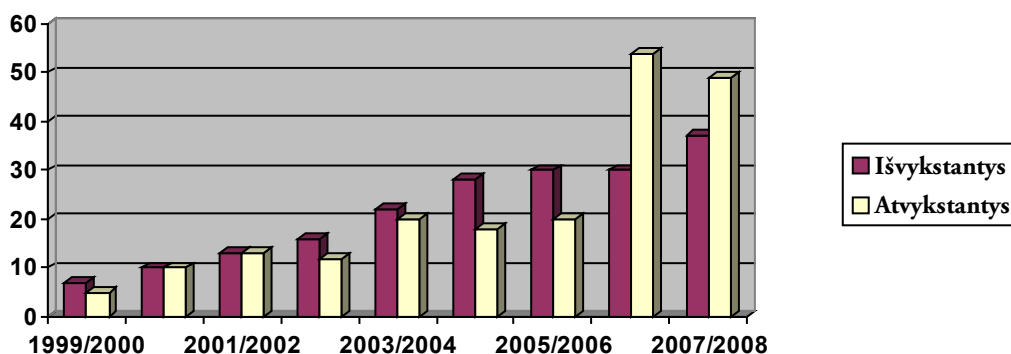
(su sąlyga, kad programa ar mokyklos partneriai turi trečiąją studijų pakopą) meno aspirantai gali dalyvauti visuose akademijų tarptautiniuose ryšiuose – jų panorama yra gana plati tiek geografiniu, tiek bendradarbiavimo formų požiūriu.

2007 metais **LMTA** buvo pasirašiusi 78 bedradarbiavimo sutartis su partneriais iš 26-ių Europos ir kitų valstybių. Iš jų 70 funkcionuoja **ERASMUS** Mokymosi visą gyvenimą programoje, 3 – **Media Training** programoje, o 5 yra iniciatyvinės sutartys (su JAV, Rusijos, Baltarusijos ir Gruzijos aukštosiomis mokyklomis). Šių sutarčių pagrindu intensyviai keičiamasi studentais ir dėstytojais. (Dėl žinomų priežasčių išvykstančiųjų studentų skaičius viršija atvykstančiųjų skaičių, atvykstančiųjų dėstytojų skaičius – išvykstančiųjų dėstytojų skaičių.) Šiuose baruose paskutinių metų statistika yra tokia:

LMTA ERASMUS studentų mainai (vertikalėje – studentų skaičius):

LMTA ERASMUS dėstytojų mainai (vertikalėje – dėstytojų skaičius):

Nors 2007 m. mobilumo rodikliai kiek sumažėjo, tačiau LMTA sėkmingai vykdo siektiną rodiklį – 5 % išsiunčiamų studentų nuo visų siųstinių studentų skaičiaus ir 10 % išsiunčiamų dėstytojų nuo bendro dėstytojų skaičiaus.

Be šių mobilumo kryptių, LMTA aktyviai dalyvauja daugelyje kitų tarptautinių programų: Europos meno institucijų lygos (ELIA) koordinuojamame teminiame tinkle (TNP) **inter}artes** (LMTA yra viena iš programos koordinatorių), Europos konservatorių asociacijos (AEC) koordinuojamame teminiame tinkle **Polifonia**, savo inicijuotoje ir koordinuojamoje **MEDIA Training** programoje su kasmetiniais vasaros kino meno meistriškumo kursais Neringoje, audiovizualinio meno edukacijos banko projekte **HARMOS**, kultūrinio paveldo išsaugojimo ir skaitmeninės bibliotekos sukūrimo programos **e_contentplus** projekte **VARIACIONI**, programos „**Kultūra 2000**“ projekte **INTEGRA**, **GRUNDTVIG** programos partnerystės projekte **SILELA** ir kt.

Studentų, dėstytojų ir administracijos mobilumo ir bendradarbiavimo galimybes dar labiau praplečia LMTA dalyvavimas svarbiausiose atitinkamos meno srities Europos asociacijose: **ELIA**, **AEC**, **ABAM** (Baltijos muzikos akademijų asociacija), **NICA** (Tarptautinis meno [institucijų] bendradarbiavimo tinklas).

LMTA meno aspirantams stengiasi suteikti galimybę studijų metu lankytis užsienio aukštosiose mokyklose. Nuo 2004 m. buvo surengtos 7 ilgalaikės studijų išvykos (nuo 3 mėnesių iki metų). LMTA meno aspirantai studijavo *Conservatoire national superieur musique et dance de Lyon*, *Hochschule für Musik und Theater Zürich*, *Universität für Musik und Darstellende Kunst Wien*, *Hochschule für Musik und Theater Stuttgart*, *Felix Mendelssohn-Bartholdy Hochschule für Musik und Theater Leipzig*, *Sibelius Academy Helsinki*, *Music Academy Oslo*.

LMTA meno aspirantūrą per aptariamąjį laikotarpį baigė ir meno licenciato laipsnį įgijo trys užsienio piliečiai (1 – Latvijos Respublikos, 2 – Rusijos Federacijos).

Visa tai yra nuolat ir patikimai funkcionuojanti tarptautinio bendradarbiavimo sistema. Jos veikloje aktyviai dalyvauja (nors galėtų dalyvauti dar aktyviau) ir LMTA meno aspirantai.

VDA šiuo metu turi beveik 70 partnerių **ERASMUS** programos finansuojamoms veikloms vykdyti. 2007 m. mokytis svetur pagal programą buvo išvykę 60 VDA studentų (bendra mokymosi trukmė 244,5 mėn.). Per tą patį laikotarpį VDA pagal programą studijavo 32 užsienio studentai. Į vizitus buvo išvykę 5 VDA dėstytojai.

Dalinių studijų pagal tarpvyriausybines sutartis laimėję konkursus buvo išvykę 4, su Rotary stipendija – 2, pagal kitas sutartis – 3 VDA studentai.

Dalyvavimas tarptautinėse meno mokyklų asociacijose ir tinkluose:

- **ELIA** – Europos meno institucijų lyga;
- **CUMULUS** – dizaino aukštųjų mokyklų tinklas;
- **KUNO** – Šiaurės ir Baltijos šalių dailės akademijų tinklas;
- **CIRRUS** – Šiaurės šalių dizaino aukštųjų mokyklų tinklas.

VDA yra pasirašiusi **LLP/ERASMUS** sutartis su šiomis užsienio aukštosiomis mokyklomis, vykdančiomis meno doktorantūros studijas:

- **Airija** – *National College of Art and Design*;
- **Danija** – *School of Architecture at the Royal Academy of Fine Arts*;
- **Jungtinė Karalystė** – *the University of Plymouth*, *Edinburg College of Arts*, *Dartington College of Art*;
- **Estija** – *Estonian Academy of Arts*;
- **Norvegija** – *Bergen National Academy of Arts*;
- **Suomija** – *Academy of Fine Arts*, *University of Art and Design Helsinki*;
- **Švedija** – *Goteborg University / Valand School of Fine Arts*.

4. MENO ASPIRANTŪROS FINANSAVIMAS

Meno aspirantūra (juolab būsimoji meno doktorantūra), būdama *de jure* (žr. Aukštojo mokslo įstatymą) pripažinta kaip trečioji universitetinių meno studijų pakopa, kartu yra lygiavertė (mokslo) doktorantūrai. Tad ir finansavimo aspektu jos yra/turi būti ekvivalentiškos.

Galiojančiuose „Doktorantūros nuostatuose“ (p. 14) rašoma: „Lėšos doktorantų stipendijoms, tarybos daktaro disertacijoms ginti narių, doktorantų mokslinių vadovų, konsultantų, disertacijų oponentų darbui apmokėti ir socialiniam draudimui, doktorantų moksliniams tyrimams (esant galimybei – doktorantų moksliniams straipsniams publikuoti tarptautiniuose leidiniuose), disertacijai ir jos santraukai padauginti, taip pat kitoms išlaidoms, susijusioms su daktaro mokslo laipsnių teikimu, numatomos doktorantus rengiančių institucijų išlaidų sąmatose“. (Lietuvos universitetų rektorių konferencijos (LURK) mokslo komitetas 2006 m. sausio 18 d. parengtame „Doktorantūros nuostatų“ projekte siūlo užfiksuoti ir tokią nuostatą: „Švietimo ir mokslo ministerija pilnai arba iš dalies finansuoja doktorantūros studijas“.)

Tuo tarpu LR Vyriausybės 2006 m. rugsėjo 25 d. nutarimu Nr. 937 patvirtintuose „Meno aspirantūros nuostatuose“ (nauja redakcija) apie meno aspirantūros finansavimą net neužsimeinama. Jau vien šis faktas rodo, kad trečiosios universitetinių meno studijų pakopos legitimacijos procesas nėra užbaigtas, jis reikalauja naujų organizacinių ir teisinių sprendimų.

Tačiau iki šiol meno aspirantūra iš tikrųjų buvo finansuojama ta pačia tvarka, kaip ir doktorantūra, vadovaujantis „Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšų poreikio nustatymo ir jų skyrimo mokslo ir studijų institucijoms metodika“ (toliau – Metodika), patvirtinta LR Vyriausybės 2004 m. spalio 11 d. nutarimu Nr. 1272 (nauja Metodikos redakcija patvirtinta LR Vyriausybės 2006 m. spalio 5 d. nutarimu Nr. 974).

Greta bendrųjų mokslo ir studijų institucijų finansavimo principų šis dokumentas pabrėžė ir specifines nuostatas, taikomas doktorantūros ir meno aspirantūros lėšų poreikio nustatymui, būtent:

5.5 *punktas*. „Doktorantūros ir meno aspirantūros studijų norminis studentų skaičius vienam akademiniam darbuotojui nepriklauso nuo studijų kryptių grupės ir yra lygus 3. <...> Doktorantūros, meno aspirantūros ir rezidentūros studijų norminis studentų skaičius vienam aptarnaujančiam darbuotojui yra 3 kartus mažesnis už universitetinių pagrindinių studijų atitinkamos studijų kryptių grupės norminį studentų skaičių vienam aptarnaujančiam darbuotojui“;

7.4 *punktas*. „Doktorantūros, meno aspirantūros ir rezidentūros studijų išlaidos prekėms ir paslaugoms vienam studentui yra 3 kartus didesnės už šias universitetinių pagrindinių studijų išlaidas, apskaičiuotas Metodikos 7.1 punkte nustatyta tvarka“;

9 *punktas*. „Doktorantūros [reikia manyti, ir meno aspirantūros – *studijos autorių pastaba*] studijų neakivaizdinės studijų formos studijų išlaidos, tenkančios vienam studentui, sudaro 50 procentų atitinkamų dieninės studijų formos studijų išlaidų“.

Pagal šį nutarimą doktorantūrai ir meno aspirantūrai turi būti numatytos didesnės išlaidos negu pagrindinėms studijoms ar magistrantūrai ir dėl reikalaujamos aukštos dėstytojų kvalifikacijos. Pateikiame atitinkamą lentelę (Metodikos 2 priedas):

Lietuvos Respublikos valstybės
biudžeto lėšų poreikio nustatymo
ir jų skyrimo mokslo ir studijų
institucijoms metodikos
2 priedas

Dėstytojų kvalifikacinė sudėtis

Studijų programų tipas	Profesorių	Docentų	Lektorių
1. Neuniversitetinės studijos	0	0,1	0,9
2. Universitetinės pagrindinės studijos	0,1	0,5	0,4
3. Magistrantūros, specialiosios profesinės studijos	0,4	0,5	0,1
4. Doktorantūros, meno aspirantūros studijos	0,75	0,25	0
5. Rezidentūros studijos	0,2	0,4	0,4

LR švietimo ir mokslo ministro 2007 m. gruodžio 5 d. įsakymu Nr. ĮSAK-2345 patvirtintas dokumentas „Studentų, priimamų 2008 metais į valstybinių aukštųjų mokyklų universitetines studijas, studijų išlaidų dydžiai (Lt) pagal studijų kryptis, pakopas ir formas“ nustatė tokius vienerių studijų metų išlaidų dydžius (įkainius) vienai doktorantūros ir meno aspirantūros studijų vietai: *Dailė, teatras, audiovizualinis menas* – 33 786 Lt, *Muzika* – 32 754 Lt. Kaip matyti iš pateiktų dokumentų, ši Metodika doktorantūros ir meno aspirantūros studijoms nustato gana aukštus įkainius, kurie iš esmės turėtų padengti šių studijų kaštus. Tačiau realiai trečiosios pakopos studijų finansavimas yra nepakankamas, bet ne dėl mažų įkainių, o dėl sistemoje seniai egzistuojančios ydingos praktikos – iš valstybės biudžeto universitetams skirti tik apie pusę Metodikoje numatytų lėšų. Tai tiesiogiai susiję ir su meno aspirantūros finansavimu, kuris nesiekia minėtų dydžių, taigi stabdo meno aspirantūros studijų kokybės gerinimą.

Kaip matome iš dokumentų, meno aspirantūros ir doktorantūros finansavimo principai yra vienodi. Tačiau tarp šių studijų rūšių esama ir skirtumų, susijusių su meno aspirantūros kaip meno studijų specifika, būtent – meno dalykų studijos ir meno projekto rengimas susiję su didesne negu daugelyje doktorantūros studijų kryptių individualaus darbo apimtimi meno aspiranto–meno aspiranto vadovo tandeme. Tai patvirtina ir pasaulio praktika. Štai garsiojoje Džiuljardo (muzikos) mokykloje (*The Juilliard School*, Niujorkas) studijos meno doktorantūroje kainuoja 150 000 JAV dolerių (mokslas ten trunka 5 metus, tad vieneri studijų metai įkainoti 30 000 JAV dolerių; žr. minėtos mokyklos meno doktoranto pianisto E. Minkštimo laišką 1 priede). Todėl meno aspirantūros dėstytojų (taip pat ir pagalbinių darbuotojų, pvz., kai kuriose studijų programose būtini koncertmeisteriai, kurie yra aukštai kvalifikuoti pianistai) darbui apmokėti turi būti numatyta daugiau lėšų nei daugelyje doktorantūros studijų programų.

Kai kurių meno studijų šakų – kino, teatro, audiovizualinių menų, dizaino – projektai (kino filmo, spektaklio pastatymas, meninė instaliacija, kostiumų kolekcija ir pan.) reikalauja didesnių išlaidų, nei numato poįstatyminiai dokumentai. Todėl kartais net atsisakoma rengti priėmimą į kai kurias meno aspirantūros studijų programas (pvz., į kino ir teatro režisūrą), nes aukštoji meno mokykla negalės finansuoti brangaus meno projekto įgyvendinimo (pvz., kino filmo sukūrimo), o be jo meno aspirantas negalės būti teigiamai atestuojamas ir įgyti meno licenciatų laipsnio bei atitinkamo diplomo. Manome, kad šiuo atžvilgiu panašioms brangioms studijų programoms turėtų būti taikomas gerokai didesnis „studijų kryptių grupės koeficientas“, nei numatyta Metodikos 2 priede: „*Dailė, teatras, audiovizualinis menas... – koeficientas 2*“. (Plg. grupei „*Transporto inžinerija*“ nustatytas koeficientas 15.)

Kadangi muzikos, teatro, dailės menų universitetinės aukštosios mokyklos Lietuvoje yra vienintelės savo krypties atstovės, todėl siekiant geros studijų kokybės joms būtinas nuolatinis, sistemingas tarptautinis bendradarbiavimas, reguliarūs dėstytojų ir meno aspirantų (meno doktorantų) mainai su užsienio partneriais. Ir į tai turėtų būti atsižvelgiama finansuojant meno aspirantūros studijas.

Kaip žinome, vykdydamos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. rugpjūčio 5 d. nutarimą Nr. 818, Lietuvos valstybinis mokslo ir studijų fondas remia doktorantus, aktyviai vykdančius mokslinius tyrimus. Greta ordinarinės stipendijos jiems gali būti skiriama „ne didesnė kaip 3 taikomųjų minimalaus gyvenimo lygių dydžio mokslinių tyrimų stipendija“ iki vienerių metų. Tokios papildomos paramos galimybės turėtų būti numatytos ir meno aspirantams (ateityje meno doktorantams), aktyviai besireiškiantiems viešojo meno kūryboje ir jos tyrimuose.

Nemažą trečiosios universitetinių studijų pakopos išlaidų dalį sudaro doktorantų ir meno aspirantų stipendijos. LR Vyriausybės 2007 m. gruodžio 19 d. nutarimas Nr. 1384 „Dėl LR Vyriausybės 2002 m. rugsėjo 11 d. nutarimo Nr. 1431 „Dėl valstybės paramos doktorantams ir meno aspirantams tvarkos“ pakeitimo“ nuo 2008 m. sausio 1 d. nustatė tokius stipendijų dydžius doktorantams ir meno aspirantams: 8,3 taikomojo minimalaus gyvenimo lygio (MGL) dydžio stipendija pirmųjų studijų metų doktorantams ir meno aspirantams; 9,6 MGL dydžio stipendija antrųjų, trečiųjų ir ketvirtųjų studijų metų doktorantams ir antrųjų studijų metų meno aspirantams. Tai, kad stipendijų dydžiai tiek doktorantams, tiek meno aspirantams yra vienodi, manome, yra teisinga. Šio principo reikėtų laikytis ir ateityje.

Galimas meno aspirantūros reorganizavimas į meno doktorantūrą nebūtų susijęs su esminiu finansavimo didėjimu, nes:

- meno doktorantūra būtų steigama remiantis esama meno aspirantūros institucija, turimos infrastruktūros bazėje, todėl būtų išvengta papildomų su naujos studijų formos steigimu susijusių organizacinių, materialinės bazės kūrimo išlaidų;
- meno doktorantūros, lyginant su meno aspirantūra, finansavimo augimas, susijęs su studijų trukmės padidėjimu nebūtų žymus, nes, *pirma*, meno aspirantų (ateityje meno doktorantų) skaičius sudaro tik labai mažą trečiojoje pakopoje studijuojančių doktorantų skaičiaus dalį (1,2–1,5 %); *antra*, pratęsus trečiosios pakopos meno studijų trukmę nuo 2 iki 4 metų, studijuojančiųjų skaičius nepadidės proporcingai studijų trukmės ilgėjimui dėl neišvengiamo priėmimo kriterijų sugriežtinimo ir dėl riboto pretendentų, kurie atitiktų aukštus profesinius ir meninius šiai pakopai keliamus reikalavimus, skaičiaus. Dėl to galima tikėtis priėmimo kontingento skaičiaus sumažėjimo.

5. UŽSIENIO ŠALIŲ PATIRTIS

Meno aspirantūros institucija už Lietuvos ribų nėra praktikuojama, todėl pakankamai aukštai menininkų kvalifikacijai įvardyti nenaudojamas meno licenciato laipsnis (išskyrus Helsinkio Sibelijaus akademiją ir dar kelis pavyzdžius). Vargu ar galime manyti, kad pasaulis prisitaikys prie Lietuvos, greičiau teks mums perimti tarptautinę patirtį šioje srityje. Ji yra tokia.

Pasaulyje gana plačiai paplitusi **meno doktorantūros** studijų forma, teikianti absolventams **meno daktaro laipsnį** (Doctor of Arts, *D.A.*, Doctor of Musical Arts, *D.M.A.*, Doctor of Music, *D.M.*, Doctor of Music Education, *D.M.Ed.*, Doctor of Fine Arts, *D.F.A.* ir pan.). Šios studijos ir jų teikiamas laipsnis nedubliuoja menotyros srities **mokslo doktorantūros**, teikiančios mokslo (filosofijos) daktaro laipsnį (*Ph.D.*). Atvirkščiai, daugelis universitetų (bent jau Jungtinėse Amerikos Valstijose) turi abi studijų formas ir teikiamus laipsnius lygiagrečiai, o kai kurie universitetai teikia ir dvigubą laipsnį.

Ši studijų forma skirta magistro laipsnį įgijusiems menininkams toliau tobulintis savo profesijoje, derinant aukštąsias studijas, meno kūrybą ir meno tyrimus. Štai kaip meno doktorantūros paskirtį apibrėžia, pvz., Marylando (JAV) universiteto Muzikos mokykla (*School of Music*):

“The D.M.A. degree is designed for qualified graduate students with an M.M. in music seeking a professional degree in performance or composition that culminates with a final project (performance/dissertation)”. Šį laipsnį panašiai traktuoja Wikipedia: “The *Doctor of Musical Arts* (D.M.A., D.Mus.A.) is a doctoral academic degree in Music. The D.M.A. combines advanced studies in an applied area of specialization (usually music performance, composition, or conducting) with graduate-level academic study in subjects such as music history, music theory, or music pedagogy. The D.M.A. degree, which takes about three years of full-time study to complete, prepares students to be professional performers, conductors, and composers <...>. The D.M.A. enables its recipient to be competitive for university, college, and conservatory teaching and research positions”.

Atkreipiame dėmesį, kad Jungtinėse Amerikos Valstijose akademinė dėstytojo karjera universitetuose ir jų meno padaliniuose (net praktinėse muzikos atlikimo studijose) yra beveik neįmanoma neturint meno daktaro ar Ph.D. laipsnio.

D.M.A. laipsnis minėtame Marylendo universitete (panašiai ir visuose kituose) teikiamas šiose muzikos studijų programose:

- kompozicija;
- atlikimo menas:
 - choro dirigavimas,*
 - fortepijonas,*
 - bendrasis fortepijonas,*
 - styginiai instrumentai,*
 - vokalinis atlikimas,*
 - vokalo pedagogika,*
 - operos vokalinis atlikimas,*
 - pučiamieji ir perkusiniai instrumentai.*

Meno doktorantūros studijas taip pat vykdo ir atitinkamus daktaro laipsnius teikia universitetų padaliniai: Jeilio universiteto *The Yale School of Music*, Indianos universiteto *School of Music* Bloomingtone, Rochesterio universiteto *Eastman School of Music*, Bostono universiteto *College of Fine Arts*, Miami universiteto *School of Music*, Auklando universiteto *National Institute of creative arts and industries* (beje, jo meno doktorantūros nuostatuose pažymėta: “*The principal focus of the D.M.A. is performance that is firmly grounded in research*”), Kalifornijos universitetas, *West Virginia* universitetas, *Johns Hopkins* universiteto *Peabody* institutas, Michigano universiteto *School of Music, Theatre and Dance*, Naujosios Anglijos konservatorija Bostone ir dar daugelis kitų JAV universitetų – iš tikrųjų visi tie, kurie vykdo meno studijas.

Jungtinėse Amerikos Valstijose meno doktorantūros studijos vyksta taip pat ir specializuotose aukštosiose meno mokyklose, kaip antai prestižiškiausia pasaulyje tituluojamoje privačioje Niujorko aukštojoje muzikos mokykloje – Džiuljardo mokykloje (*The Juilliard School*). Jos meno doktorantūros studijų apraše skaitome: “*The Doctor of Musical Arts (D.M.A.) degree program is the most advanced course of study offered at The Juilliard School. Admission to this program is limited to the most gifted and accomplished musicians who also possess a broad range of knowledge about music, a keen intellect, a natural curiosity for a wide variety of disciplines, and the potential for pursuing high level performance, scholarly, and teaching careers.*”

Džiuljardo mokykloje 2000–2006 m. studijavo ir meno daktaro laipsnį įgijo jaunas talentingas LMTA absolventas pianistas Gabrielius Alekna. G. Alekno pėdomis pasekė ir sėkmingai šiuo metu ten studijuoja kitas LMTA absolventas – pianistas ir kompozitorius Edvinas Minkštimas. (Abiejų jaunuolių laiškai LMTA vadovybei apie meno daktaro studijas Džiuljarde pateikiami 1 priede.)

Meno doktorantūros studijų trukmė JAV aukštosiose mokyklose įvairuoja nuo 3 iki 5 metų.

Kaip matyti iš meno doktorantūros studijų anotacijų, meno praktinės studijos (pvz., muzikos kūrinų interpretacija ir viešas atlikimas, dailės darbų sukūrimas ir jų eksponavimas viešose parodose) glaudžiai susijusios su teorinėmis studijomis ir disertacijoje apiformintu meno tyrimu bei studijuojančiojo akiračio ir intelekto plėtra mokantis atskirų privalomųjų ir pasirenkamųjų dalykų. Beje, Džiuljardo mokykloje iš trijų atlikėjams privalomų rečitalių vienas turi būti paskaitos-koncerto formos.

Meno doktorantūros studijos vykdomos ir kitose pasaulio šalyse, pvz., *The University of Western Australia*.

Kaip ir daugelį kitų pažangių Amerikos aukštojo mokslo principų, taip ir meno doktorantūros studijas, kaip trečiąją studijų pakopą, pamažu perima ir Europa, visų pirma Jungtinė Karalystė. Jau ne pirmi metai 3–4 m. trukmės visos apimties meno doktorantūros studijas vykdo prestižiniai *The Royal College of Music*, *The Royal College of Art*, *Plymouth University*. Baigusieji įgyja muzikos (*D.Mus.*) ar meno daktaro (*D.A.*) laipsnį. Muzikams ir dailininkams meno daktaro ar *Ph.D.* laipsnius teikia ir įžymusis Oxfordo universitetas. Meno doktorantūros studijos teikiamos Olandijos, Suomijos, Švedijos, Belgijos, Vengrijos, Lenkijos, Estijos ir kitose Europos aukštosiose meno mokyklose. Tuo tarpu gilių universitetinių tradicijų šalys Prancūzija, Vokietija, Austrija, Italija šioje srityje tradiciškai atsilieka. Nors ir čia esama išimčių: **Hamburgo Muzikos ir teatro aukštoji mokykla** (*Hochschule für Musik und Theater Hamburg*), užsibrėžusi tikslą „menine praktika grįstu tyrimu ir naujais meninio-mokslinio tyrimo metodais integruoti meną ir mokslą“, jau senokai teikia laipsnį (*die Promotion*) muzikos mokslų daktaras (*Dr. scientiae musicae*). **Geteborgo universiteto Muzikos ir muzikos edukacijos mokykla** (*The School of Music and Music Education*) teikia trečiosios pakopos *Ph.D.* programas: *Muzikos atlikimas ir interpretacija* ir *Muzikos edukacija*.

Taigi tik laiko klausimas, kada ir šios šalys įves tarptautiniu mastu suderintas meno doktorantūros studijas ir pradės nuosekliai rengti meno daktarus.

Jau esama ir realių šio proceso požymių. Pagrindinės Europos aukštųjų meno mokyklų asociacijos, vienijančios daugelį žymiausių senojo kontinento institucijų – ELIA (*European League of Institutes of the Arts*) ir AEC (*Association Européenne des Conservatoires, Académies de Musique et Musikhochschulen*), jau pavedė darbo grupėms parengti bendrus trečiosios meno studijų pakopos ir atitinkamo laipsnio teikimo principus.

Ne mažiau simptomiškas pavyzdys yra neseniai susibūręs trijų Europos šalių aštuonių žymių aukštojo mokslo institucijų susivienijimas **DOCUMA** – *Doctoral Curriculum in Musical Arts*. Jo dalyvės: *The Royal College of Music* (Jungtinė Karalystė), *Kuleuven Association* (Belgija), *Leiden University* (Olandija), *The Orpheus Institute* (Belgija), bendradarbiaudamos su *The Conservatory of Amsterdam*, *The Royal Conservatoire The Hague* (Olandija), *Royal Holloway University of London* ir *University of Oxford* (Jungtinė Karalystė), suvienijo patyrimą, dėstytojų pajėgas ir nuo 2008 m. rugsėjo mėnesio pradeda vykdyti jungtinę meno doktorantūros studijų programą. „*The Documa team has pooled their diverse expertise to develop a cutting-edge, practice-based music doctorate – the first of its kind in Europe, and a unique opportunity for music artist-researchers worldwide. Documa combines an innovative research training programme with continuing enquiries into the nature of research in and through musical practice. This allows for intellectual challenges, artistic creativity and professional development within a research environment*“, – sakoma **DOCUMA**’os memorandume. Ir toliau: „*Documa provides a doctoral study framework, which equips the student with the skills and experience to proceed independently as an artistic researcher. By the end of the programme, you will:*

1. *have demonstrated artistic mastery and a profound and systematic understanding of a field of musical study;*

2. *have the ability to conceive, design, implement and adapt artistic ideas;*
3. *have made an original contribution through research and enquiry that extends the frontiers of knowledge and artistic understanding in and through your practice;*
4. *have shown that you are capable of critical analysis and evaluation;*
5. *be able to communicate with your peers, the larger artistic and scholarly community, and society in general about your expertise;*
6. *be expected to play a creative, proactive role in the advancement of artistic understanding within a knowledge-based society.*

Taigi **DOCUMA** kuria inovatyvią ir dinamišką tarptautinę aplinką, palankią plėtoti meno praktika pagrįstus mokslo tyrimus.

Neatsilieka ir Europos vaizduojamojo meno institucijos. Štai kaip naują programą „*Programme for Research Fellowships in the Arts*“ pristato **Bergeno nacionalinė dailės akademija**: „*The Norwegian Government has decided to initiate a new recruitment programme for higher education in the arts. The Programme for Research Fellowships in the Arts will be an equivalent to academic Phd programmes. The scheme will enable artistic research and development work of a high quality and will be considered as qualification for the academic post of Senior Lecturer/Associate Professor. This is one of the first programmes of its kind in Europe. The programme offers candidates who have completed their arts education at the highest available level (normally MA) the opportunity for a three year funded fellowship. The fellowship will be attached to one of the Norwegian educational institutions offering higher education in one or more of the creative and performing arts. The Fellows will also participate in an interdisciplinary programme across the boundaries of individual projects and artistic practices*”.

Karališkoji meno kolegija (Londonas, JK) teikia filosofijos daktaro laipsnį (Ph.D.) už meno projektą kartu su rašto darbu, apibrėžiančiu projekto tikslą, jo koncepcijos ir įgyvendinimo esminius veiksmus ir paaiškinančiu projekto rezultatus. Pretendentas į filosofijos daktaro laipsnį turi pademonstruoti originalumą, gebėjimą aiškiai formuluoti tyrimo sritį, tyrimo tikslus ir uždavinius, savo indėlį į turimų žinių ir sampratų naujumą, aiškias struktūrines ir intelektines sąsajas tarp tekstinės ir praktinės projekto dalių. Bendra su magistrantūros studijomis šios doktorantūros trukmė – 4 metai.

Plymouth universitete (JK) veikia trečiosios pakopos architektūros, meno istorijos, meno ir dizaino studijos, teikiami M.Phil. ir Ph.D. laipsniai.

Malmės dailės akademijoje (Švedija) veikia menų Ph.D. programa – 4 metų trukmės vizualiųjų menų, muzikos ir teatro studijos, pagrįstos individualia menine kūryba ir tyrimais. Teorinės studijos ir tyrimai nėra savitiksliai, bet traktuojami kaip priemonė gilinti meninę kompetenciją.

Helsinkio meno ir dizaino universitete (Suomija) meno doktorantūra (teikiamas laipsnis – D.A.) susideda iš daktaro disertacijos rengimo ir studijų. Disertaciją, publikuojamą knygos arba elektroniniu pavidalu, sudaro vienas ar keletas tyrimų pasirinkta tema. Ją gali sudaryti meninė produkcija ar meno projektas, lydimas rašytinių tezių, konceptualiai susietų su kūrybiniais darbais. Tokiu atveju tezės turi būti parengtos publikuoti.

Suomijos vizualiojo meno akademijoje (Helsinkis) meno doktorantūros studijų absolventams suteikiamas *Doctor of Fine Arts* laipsnis, lygiavertis Ph.D. Toks laipsnio įvardijimas pasirinktas dėl to, kad meno doktorantų vykdomi meno tyrimai turinio ir formos atžvilgiu nors ir skiriasi nuo mokslinių tyrimų, bet yra jiems lygiavertiniai. Meno doktorantūros studijų tikslas – pasiekti gebėjimą kurti aukštos kokybės meno objektus, atskleidžiančius studijuojančių menininkų brandą ir susieti juos su originaliais, novatoriškais pasirinktos temos tyrimais. Tyrimų

metodika pagrįsta naujų žinių įgijimu remiantis pačių menininkų vykdomais kūrybiniais darbais, o ne mokslinių metodų taikymu. Studijos trunka 4 metus. Kuriamas meno projektas susideda iš dviejų dalių – praktinės ir teorinės.

Vengrijos vizualiojo meno universitetas (Budapeštas) meno doktorantūros studijas pradėjo 2005 m. Jos susideda iš dviejų dalių. Pirmoji dalis – 3 metų trukmės parengiamosios studijos, kurių metu sukuriamas *portfolio* ir sudaromas meno tyrimo planas (absolventai gauna „absolutorium“ diplomą ir tuomet gali pradėti meno doktorantūros studijas). Antroji dalis – 2 metų trukmės meno doktorantūra. Studijos vyksta paskaitų ir seminarų forma. Skaityti paskaitų kviečiami meno teoretikai, menininkai. Seminarų metu doktorantai pristato ir analizuoja savo kūrinius ir tiriamuosius darbus.

Estijos dailės akademija (Talinas) 2005 m., bendradarbiaudama su Helsinkio meno ir dizaino universitetu (Suomija), Laplandijos universitetu (Suomija), Hertfordshire universitetu (JK), Chelsea meno ir dizaino koledžu (JK), Brightono universitetu (JK), pradėjo medijos ir dizaino doktorantūros studijas.

Tuo tarpu Lietuva, dar 2000 metais įstatymiškai įforminusi meno aspirantūrą, sintezuojančią meno ir mokslo tyrimų jungtinę studijų programą (o LMTA šią veiklą pradėjusi gerokai anksčiau už Bolonijos proceso startą – net 1991 metais!), iki šiol nesugebėjo įsitvirtinti kaip viena iš šio proceso pionierių Europoje, nesiryžo „daiktų vadinti savais vardais“ – šios pažangios aukštųjų studijų formos vadinti meno doktorantūra, o studijas baigusiesiems teikti meno daktaro laipsnį ir šitaip prisidėti prie plintančios pasaulinės trečiosios pakopos meno studijų praktikos.

6. MENO ASPIRANTŪROS REORGANIZAVIMO Į MENO DOKTORANTŪRĄ POREIKIS IR MOTYVAI

Iki šiol Lietuvoje prasmingai ir rezultatyviai funkcionavusi trečioji universitetinių meno studijų pakopa – **meno aspirantūra** bei jos teikiamas **meno licenciato** kvalifikacinis laipsnis šiandien nebeatitinka Lietuvos aukštojo mokslo, įsiliejančio į Europos aukštojo mokslo erdvę, vidaus ir tarptautinių interesų ir galimų perspektyvų.

Pirma, esamas meno aspirantūros modelis yra kompromisinis ir neapibrėžtas. Jis tik formaliai realizuoja trečiosios universitetinių studijų pakopos poreikį meno srityje. Meno aspirantūra nesudaro tinkamų sąlygų vykdyti trečiajai universitetinių studijų pakopai keliamų tikslų ir uždavinių, iki šiol daug kuo atkartoja sovietinėje aukštojo mokslo sistemoje buvusią asistentūrą-stažuotę. Savo turiniu meno aspirantūra – tai veikiau tobulinimosi ar stažuotės forma, nei visavertės trečiosios pakopos universitetinės studijos.

Antra, pagal LR Aukštojo mokslo įstatymą, poįstatyminius aktus, susiformavusią praktiką meno aspirantūra, kaip trečioji universitetinių studijų pakopa, *de jure* yra ekvivalentiška doktorantūrai. Tačiau *de facto* šios dvi trečiosios studijų pakopos formos lieka nelygiavertės. **Meno aspirantūra**, rengianti aukštųjų mokyklų meno dalykų dėstytojus bei skirta menininkams specializuotis, ir **doktorantūra**, skirta mokslininkams rengti, nėra ekvivalentiškos. Skiriasi: a) studijų trukmė; b) baigusio studijas asmens statusas (**meno licenciatas** yra kvalifikacinis laipsnis, kaip ir meno magistras, rodantis atitinkamos nuosekliųjų studijų pakopos baigimą; **mokslų daktaras** yra mokslo laipsnis, rodantis asmens mokslinę kvalifikaciją); c) meno licenciato ir mokslų daktaro galimybės pretenduoti į docento ar profesoriaus pareigas atitinkamoje aukštojoje mokykloje; meno licenciato statusas šia prasme teisiškai nesiskiria nuo meno magistro statuso, ir mokslų daktaro laipsnis (arba pripažinto menininko statusas) yra būtina sąlyga siekiant docento ar profesoriaus pareigų.

Trečia, meno aspirantūros studijos nepakankamai dėmesio skiria paties aspiranto – meno kūrėjo – kūrybos analizavimui ir nuomonės apie savo kūrinį(ius) verbalinei/tekstinei raiškai. Dažniausiai aspiranto studijų krypties **referatui** (pažymėtina, kad doktorantūroje šio teksto analogas vadinamas **disertacija**) keliami menotyrininko darbui būdingi tematikos ir formos reikalavimai, kartu netenkant unikalių, menininkui įprastų, o menotyrininkui dažnai neprieinamų intelektualinės veiklos rezultatų.

Ketvirta, meno aspirantūros studijų forma niekur kitur pasaulyje neapraktikuojama. Jos teikiamas (meno) licenciato laipsnis, nors kai kuriose šalyse ir naudojamas, yra labai nevienprasmiskas ir įvairuojančios reikšmės. Štai Belgijoje, Portugalijoje, Šveicarijoje jis artimas magistro laipsniui. Švedijoje ir Suomijoje jis yra tarsi pusiaukelė į doktorantūrą (studijų etapas ir disertacija, pagal apimtį atitinkanti maždaug pusę daktaro disertacijos). Jungtinėje Karalystėje, Olandijoje, kai kuriuose JAV universitetuose panašaus statuso yra filosofijos magistras (*M.Phil.*) – akademinis laipsnis, atitinkantis maždaug pusę doktorantūros ir reikalingas tiems, kurie ruošiasi ginti daktaratą ir įgyti *Ph.D.* Kai kuriose Vakarų Europos ir Lotynų Amerikos šalyse licenciatus yra žemiausias mokslo laipsnis, leidžiantis dirbti licėjaus dėstytoju. Gal tik Italijos dvasinėse akademijose šis laipsnis, aukštesnis už magistrą, maždaug atitinka mūsiškąją praktiką.

Taigi meno licenciato laipsnis tarptautinėje (netgi ir vidinėje, Lietuvos) darbo rinkoje neturi aiškaus statuso, traktuojamas labai skirtingai ir žemu lygmeniu. Šį laipsnį įgiję mūsų absolventai negali juo deramai naudotis projektuodami savo profesinę karjerą šalyje ar užsienyje. Antra vertus, Lietuvos meno universitetai, nors ir būdami vieni iš Europos pionierių šioje srityje, negali tarptautinio studentų mobilumo procese adekvačiai išnaudoti šios studijų formos, pritraukti į Lietuvą užsienio studentų dėl tarptautiniu mastu nežinomos, neįteisintos studijų formos ir juridinio statuso.

Penkta, dvejų meno aspirantūros studijų metų nepakanka parengti aukštos kvalifikacijos specialistą praktika grįstuose meno tyrimuose. Meno aspirantūrai numatytas studijų laikotarpis neleidžia sukurti visaverčio meno projekto ir įgyvendinti trečiosios universitetinių studijų pakopos pobūdį bei reikalavimus atitinkančių studijų. Be to, tai nekoreliuoja su tarptautine tokius pat tikslus keliančia meno doktorantūros praktika – ten šioms studijoms skiriami 3–5 metai.

Šešta, meno aspirantūros ir doktorantūros finansavimo tvarka nėra visai adekvati. Nors aspirantų stipendijos dydis yra reglamentuojamas tų pačių valstybės dokumentų ir yra tapatus, tačiau meno aspirantai negali pretenduoti į Valstybinio mokslo ir studijų fondo skiriamą papildomą vienerių metų stipendiją, analogišką doktorantams už aktyvią mokslinę veiklą skiriamai stipendijai, nes tokią paramą numatęs LR Vyriausybės 2005 m. rugpjūčio 5 d. nutarimas Nr. 818 meno aspirantų nemini. Tai suvaržo meno aspirantūros ir ypač meno projekto rengimo galimybes, nes šioms projektams įgyvendinti (pvz., kino filmui sukurti ar spektakliui pastatyti) kartais reikia ypač didelių lėšų, kurių pati aukštoji mokykla neturi galimybių skirti. Susiklostę situacija, kad kai kurios šalies kultūros raidai svarbios, rinkos poreikio požiūriu paklausios trečiosios studijų pakopos programos apskritai negali būti vykdomos.

Septinta, esamas teisinis trečiosios pakopos meno studijų statusas suvaržo tarpuniversitetinio ir tarptautinio bendradarbiavimo galimybes. Trečiosios pakopos meno studijos Lietuvoje, nors labai aktualios ir reikšmingos, neturi ir neturės didelio studentų skaičiaus. Joms vykdyti pakankamą meninį potencialą turi tik dvi aukštosios mokyklos – LMTA ir VDA, kuriose šiandien dėsto visi ryškiausi savo sričių šalies menininkai bei menotyrininkai. Šios dvi akademijos rengia skirtingų sričių menininkus, todėl jų bendradarbiavimo ir tarpusavio konkuravimo galimybės yra ribotos. Tuo tarpu tarpuniversitetinis bendradarbiavimas bei konkuravimas – svarbi studijų kokybės užtikrinimo prielaida. Savo srities partnerių, vykdančių trečiosios pakopos studijas, LMTA ir VDA ieško tarptautinėje erdvėje. Abi akademijos turi platų partnerių tinklą, kuria me yra garsiausios pasaulio aukštosios meno mokyklos. Tačiau produktyviai bendradarbiauti

būtent trečiosios pakopos studijų lygmeniu įmanoma tik tada, kai visi partneriai remiasi vienu studijų modeliu. Į ateities perspektyvas žvelgiant šiuo aspektu, Lietuvai yra gyvybiškai svarbu integruotis į intensyviai besiplečiančią tarptautinę meno doktorantūros sistemą.

Aštunta, šiuo metu LR Vyriausybės lygmeniu rengiama „Aukštojo mokslo tarptautiškumo skatinimo 2008–2010 metų programa“ užsibrėžia „<...> skatinti Lietuvos aukštojo mokslo tarptautiškumo plėtrą didinant tarptautiškumui plėtoti skirtos veiklos mastą ir gerinant jos kokybę, siekiant Lietuvos aukštojo mokslo kaip kokybiško ir vertinamo tarptautiniu mastu pripažinimo, skatinant kvalifikuotų specialistų, kurie būtų konkurencingi Lietuvos ir tarptautinėje darbo rinkoje, rengimą. Tarptautiškumo programa diegiama siekiant užtikrinti įvairiapusį Lietuvos aukštojo mokslo sistemos suderinamumą su kitomis Europos valstybių aukštojo mokslo sistemomis ir prisidėti prie teigiamo Lietuvos aukštojo mokslo įvaizdžio užsienyje kūrimo“. Pagal šio dokumento nuostatas meno doktorantūros steigimas mūsų šalyje yra neišvengiamas žingsnis.

Idėja steigti Lietuvoje meno doktorantūros studijas gyva, galima sakyti, jau nuo 1999 metų, kai buvo kuriamas LR Aukštojo mokslo įstatymas ir jo darbo grupėje būta pastangų jau tada įteisinti šią meno studijų trečiąją pakopą. Šiandien aiškiai matyti, kad tuo metu, neįtraukus į Įstatymą meno doktorantūros ir meno daktaro laipsnio sąvokų, buvo padaryta klaida. Jei neištaisysime jos dabar, liksime Europos aukštųjų meno studijų proceso ariergarde.

Pirmieji svarbūs žingsniai jau žengti: akademinei meno bendruomenei raginant, Lietuvos universitetų rektorių konferencija 2006 m. lapkričio 28 d. raštu Nr. 798 kreipėsi į LR švietimo ir mokslo ministrę R. Žakaitienę prašydama „pradėti procedūras, būtinas meno doktorantūros įteisinimui...“ ir „...sudaryti darbo grupę meno doktorantūros bei meno daktaro laipsnio įgijimo tvarkos dokumentų projektų paruošimui 2007 metais“. Į šį kreipimąsi operatyviai sureagavo Ministerijos sekretorė D. Bublienė ir 2006 m. gruodžio 19 d. raštu Nr. 40-11-R-9830 pavedė Lietuvos mokslo tarybai ir Studijų kokybės vertinimo centrui „išnagrinėti šį siūlymą bei pateikti išvadas Švietimo ir mokslo ministerijai bei Lietuvos universitetų rektorių konferencijai dėl meno doktorantūros organizavimo ir meno daktaro laipsnio teikimo Lietuvos aukštosiose mokyklose“. Vėliau šis aukštu lygiu inicijuotas procesas prigeso, bet 2007 m. pabaigoje Švietimo ir mokslo ministerija paskelbė konkursą sukurti mokslinio tyrimo studiją „Meno aspirantūros (meno doktorantūros) organizavimo ir finansavimo modeliai“. Šioji pateikiama studija ir yra konkursą laimėjusios autorių grupės darbo rezultatas.

Rengiant būsimosios meno doktorantūros nuostatų projektą, galėtų būti aptariamose šios preliminarios nuostatos:

1. Meno doktorantūra yra trečioji meno ir bendrųjų dalykų, meno kūrybos bei meno tyrimų studijų pakopa universitetinėje aukštojo mokslo institucijoje, kurios pagrindinėse ir magistrantūros studijose rengiami menininkai. Per meno doktorantūros studijas doktorantas įgyja kompetenciją vykdyti savarankiškus conceptualius meno ir kultūros procesų tyrimus, taikyti naujus autoreflektyvius menotyros metodus, taip pat kurti aukštos meninės kokybės kūrinius. Per studijų laikotarpį meno doktorantas turi parengti ir apginti meno projektą.

2. Meno projektas susideda iš dviejų dalių: kūrybinės meno projekto dalies, kurią sudaro meno doktorantūros studijų laikotarpiu sukurti ir viešai pristatyti meno kūriniai (atitinkamai pagal studijuojamą programą – kompozicijos, atlikėjų rečitaliai, spektakliai, kino ar TV filmai, tapybos, grafikos, skulptūros, dizaino kūriniai ir kt.), ir tiriamosios dalies.

3. Mokslo tiriamoji meno projekto dalis turi būti originalus, bendrame šiandienos meno tyrinėjimų kontekste aktualus darbas, kuriame apibendrinami doktoranto atlikti tyrimai, susiję su jo meninės veiklos pobūdžiu.

4. Meno projektas ginamas ir meno daktaro laipsnis teikiamas prie universiteto veikiančioje, pageidautina tarptautinėje, meno krypties taryboje, kuri sudaroma meno projektams įvertinti po to, kai projektas Doktorantūros komisijos rekomenduojamas ginti.

5. Meno doktorantūros studijos trunka iki ketverių metų. Bendra meno doktorantūros studijų apimtis (dalykų studijos su atsiskaitymo egzaminais ir kūrybinio bei mokslo tiriamojo projekto parengimas) – 160 kreditų (40 kreditų atitinka vienerius studijų metus; *pastaba*: perėjus prie ECTS sistemos, šios kreditų apimtys bus koreguojamos). Studijuojami ne mažiau kaip trys privalomieji dalykai, jiems skiriama iki 40 kreditų. Meno projektui iš kūrybinės ir mokslo tiriamosios dalių skiriama ne mažiau kaip 120 kreditų. Abi šios dalys susijusios pagal tematiką ir sudaro visumą.

Išlaikiusiems visus privalomus studijų egzaminus ir sėkmingai apgynusiems meno projektą (kūrybinę dalį ir disertaciją) doktorantams suteikiamas meno daktaro laipsnis.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

Trečiosios pakopos universitetinės meno studijos – reikšmingas nacionalinės kultūros politikos veiksnys, didinantis kūrybines jaunųjų menininkų galias, keliantis profesinį meninės veiklos lygį, skatinantis konkurencingumą kultūros paslaugų rinkoje. Be to, trečiosios pakopos universitetinėse meno studijose formuojami specifiniai komunikaciniai sugebėjimai ateityje gali tapti prielaida, kad šiuolaikinis menas įgaus papildomų sklaidos galimybių, taps plačiau suprantamas ir paklausus.

Trečiosios pakopos universitetinės meno studijos atspindi esamą realų visuomeninį poreikį – juk absoliuti dauguma meno aspirantūros absolventų bei šiuo metu studijuojančiųjų nurodo kūrybą kaip pagrindinį savo profesinės veiklos barą, o ateities perspektyvų nesieja su jokia kita veikla.

Trečiosios pakopos meno studijos galėtų tapti svarbiu veiksmu kuriant adekvatų populiariosios ir elitinės kultūros santykį. Pavyzdžiui, architektūros, dizaino, populiariosios pramoginės muzikos tyrimų lauko stiprinimas ir gautų rezultatų praktinis pritaikymas ypač prasmingas – nuo jo daug priklauso plačiosios visuomenės nuomonės apie kultūros vertybes formavimas. Meno aspirantūros diegiami aukšti profesionalumo ir meniškumo kriterijai, grindžiantys absolventų kūrybinę veiklą, vertintini kaip galimybė bent iš dalies pasipriešinti masinės vartotojiškos kultūros skleidžiamiesiems ir šiuo metu itin išryškėjusiems prasto skonio stereotipams.

Lietuvoje dabar funkcionuojančią **meno aspirantūrą** tikslinga reorganizuoti į 4 metų **meno doktorantūrą**, vietoj **meno licenciato** laipsnio teikti **meno daktaro** laipsnį, kuris būtų ekvivalentiškas mokslo daktaro laipsniui. Tai leistų išspręsti kelias aktualias problemas:

- suteikti trečiosios pakopos universitetinėms meno studijoms naują šiuolaikišką kokybę bei turinį;
- sukurti bendrą Lietuvoje vykdomų trečiosios pakopos universitetinių studijų sistemą;
- efektyviai integruotis į ES šalyse veikiančią ir sparčiai progresuojančią analogiško pobūdžio ir lygmens meno doktorantūros sistemą.

P R I E D A I

1. Meno doktorantų G. Aleknos ir E. Minkštimo atsiliepimai apie studijas Niujorko Džiuljardo mokykloje

Apie muzikos doktorantūros studijas Juilliard'o mokykloje

G. Aleknos laiškas iš Niujorko

Šiais laikais iš muzikų laukiama daugiau, nei vien tik puikiai valdyti savo instrumentą. Didžioji jų dalis, greta muzikos interpretacijos, dar dėsto ar tyrinėja muziką, rašo apie ją, skaito pranešimus, ir visi bando pritraukti naujos publikos savo atliekamai muzikai. Jiems reikia plačių žinių ir įvairių įgūdžių. Muzikos doktorantūros programos tam ir skirtos. Kadangi esu pirmasis lietuvis, priimtas (2000 m.) į Džiuljardo mokyklos (*The Juilliard School*) Niujorke muzikos doktorantūrą ir ją baigęs (2006 m.), noriu pasidalyti keletu minčių apie šią studijų programą.

Muzikos doktorantūra Džiuljardo mokykloje – elitinė studijų programa visapusiškų interesų ir ypatingo meistriškumo savo specialybėje pasiekusiems muzikos atlikėjams ir kompozitoriams, rengianti juos aukščiausio lygio atlikėjų, pedagogų bei mokslininkų karjeroms. Atrenkant kandidatus atsižvelgiama į muzikos atlikimo perklusos, pokalbio su doktorantūros komiteto nariais bei rašto egzamino įvertinimus, taip pat į profesinius bei akademinis pasiekimus. Ieškoma kandidatų, kurie greta svarbių specialybės pasiekimų dar pasižymi plačiomis muzikinėmis žiniomis, gyvu kritiniu mąstymu, domėjimusi įvairiomis disciplinomis.

Studijuodamas šioje programoje, vienus svarbiausių įgūdžių įgijau *muzikos bibliografijos* kurse. Šiame nepaprastai intensyviame kurse išmokome ieškodami informacijos lanksčiai naudotis įvairiais šaltiniais, specializuotais leidiniais ir elektroninėmis duomenų bazėmis. Tokie įgūdžiai nepakeičiami tyrinėjant meną ir rašant mokslinį darbą. Iš kitų labai reikalingų doktorantūros kursų paminėčiau *rašymą apie muziką* – jo metu apie pasirinktą kūrinį turėjome rašyti įvairios paskirties ir apimties darbus: nuo esė koncerto programėlei iki kelių atlikėjų lyginamosios to kūrinio interpretacijos analizės; *doktorantūros forumą*, kuriame rengėme pranešimus įvairiomis temomis, nesusijusiomis su specialybe (pvz., aš turėjau kalbėti apie įvairias šiuolaikinėje muzikoje naudojamas grojimo arfa technikas); *muzikos teorijos ir istorijos* kursą, kuriame turėjome, pvz., analizuoti muzikos fragmentą taikydami įvairius metodus (nuo Rameau iki Schenkerio teorijų) ir paaiškinti tų metodų privalumus ir trūkumus.

Bendravimas su kitais grupės doktorantais buvo toks pat svarbus kaip ir įgytos žinios bei įgūdžiai. Kiekvienas iš mano kolegų buvo labai stiprus įvairiose studijų srityse – tai sukūrė labai įkvepiančią, produktyvią ir tobulėti skatinančią aplinką. Visa tai, taip pat patirtis, įgyta rašant disertaciją, padėjo man tapti visapusišku, platesnio akiračio ir, galų gale, geresniu muziku.

Gabrielius Alekna, muzikos meno daktaras, pianistas
Niujorkas, 2008 m. balandžio 9 d.

Apie muzikos doktorantūros studijas Juilliard'o mokykloje

E. Minkštimo laiškas iš Niujorko

Šiuo metu aš studijuoju Džiuljardo mokyklos (*The Juilliard School*) muzikos meno doktorantūroje Niujorke. Džiuljardo mokykla, kaip ir daugelis JAV universitetų bei aukštųjų muzikos mokyklų, taip pat atitinkamų Europos institucijų, vykdo muzikos studijų programą, skirtą parengti aukščiausio lygio atlikėjus, kurių atlikėjiškas meistriškumas bei nepriekaištingos teorinės žinios tampa neatskiriami. Programos absolventams teikiamas muzikos meno daktaro (D.M.A.) laipsnis. Įgytos žinios, patirtis ir laipsnis leidžia jiems dėstyti universitetuose. Daugelis prestižinių JAV universitetų netgi nesvarsto kandidatų į dėstytojus paraiškų, jeigu jose nėra nurodyta, kada ir kur atlikėjas/pedagogas įgijo daktaro laipsnį.

Skirtingai negu bakalauro ar magistro studijose, doktorantūros studijų išlaidas dengia universitetas arba universiteto rėmėjai. Aš vadinausi *C.V. Starr Doctoral Fellow* todėl, kad *C.V. Starr fondas* už mano studijas sumoka Džiuljardui. Studijų kaina siekia 150 000 JAV dolerių.

Doktorantūroje atlikėjai, neapleisdami savo specialybės, gilinasi į muzikos teoriją, įpranta taikyti jos žinias praktikoje. Pirmus dvejus metus (programos studijos trunka 5 metus) visi doktorantai išklauso paskaitų kursą, o antrųjų metų pabaigoje žodžiu ar raštu išlaiko kvalifikacinius egzaminus. Privalomosios paskaitos apžvelgia muzikos teorijos sistemas nuo Boetius iki Hindemith'o ir dar naujesnių teorijų. Doktorantai, studijuodami Vakarų pasaulio senąją muzikos istoriją (nuo viduramžių iki baroko), praktiškai taiko analizės metodus, rengia ataskaitas, seminarų referatus, rašo teorinius darbus, laiko kontrolinius egzaminus. Svarbus kursas – *bibliografija*. Jo metu susipažįstama su aktualiausia literatūra, teminiais katalogais. (Studentams prieinama didžiulė biblioteka, kompiuterinė duomenų bazė, skaitmeninės informacijos saugyklos, Niujorko miesto biblioteka.) Įgytos žinios itin griežtai tikrinamos – per kvalifikacinius egzaminus doktorantai privalo mintinai (!) mokėti autorius, leidyklas, autorių biografijas, muzikos kūrinių sukūrimo ir monografijų išleidimo datas. Jiems pateikiami kompozitorių sąrašai, ir doktorantai privalo nurodyti katalogus, literatūrą, kurioje aprašoma konkretaus kompozitoriaus kūryba. Taip pat reikalaujama analizuoti įvairių epochų kūrinius taikant tinkamiausias teorinės analizės sistemas. Kolokviumuose privalo aptarti Vakarų Europos ir JAV muzikos istorijos faktus, šių dienų meno aktualijas, žymiuosius kompozitorius bei atlikėjus.

Per penkerius studijų metus kiekvienas atlikėjas privalo pasirengti ir viešai pasirodyti trijuose rečitalio koncertuose. Vienas iš jų turi būti koncertas-paskaita, kurios metu kalbama apie konkrečius kūrinius, muzikos stilius ir pan., ir čia pat doktorantas juos atlieka, iliustruoja paskaitos tezes. Koncertų programos turi būti iš anksto suderintos su Doktorantūros komitetu, juose turi būti atliekama senoji, klasikinė ir modernioji muzika.

Stojant į doktorantūrą, turi būti nepriekaištingai atlikta vienos valandos koncertinė programa, laikomas kolokviumas (raštu ir žodžiu). Konkursas būna milžiniškas – dalyvauja iki 200 pretendentų, o priimama tik apie dešimt...

Edvinas Minkštimas, *The Juilliard School* doktorantas, pianistas
Niujorkas, 2008 m. gegužės 5 d.

2. Meno aspirantų ir meno licenciatų apklausos anketa

Meno aspirantūros studijų motyvacijos

- tobulinimasis pasirinktoje meno srityje – 0–4
- menotyros žinių ir įgūdžių gilinimas – 0–4
- komunikacijos raštu ir žodžiu gebėjimų įgijimas – 0–4
- didėsiantis konkurencingumas darbo rinkoje – 0–4
- studijos kaip alternatyva savarankiškai darbinei veiklai – 0–4
- kita (*nurodykite*) – 0–4

Meno aspirantūros studijų vertinimas

- ar pasiteisina/pasiteisino Jūsų meno aspirantūros studijos kūrybinio tobulinimosi prasme – 0–4
- ar įgyjate/įgijote Jūsų profesinei veiklai reikalingų menotyros žinių ir įgūdžių – 0–4
- ar tampate/tapote labiau konkurencingas darbo rinkoje – 0–4
- kuo dar Jums yra/buvo naudingos meno aspirantūros studijos (*nurodykite*) – 0–4

Meno aspirantūros studijų tobulinimo poreikiai

- lankstesnės studijų programos, didesnės pasirinkimo galimybės – 0–4
- glaudesnis bendradarbiavimas su kitais Lietuvos ir užsienio universitetais (bendri kūrybiniai projektai, *workshop'ai* ir pan.) – 0–4
- materialinės bazės gerinimas, finansavimo didinimas (esamos galimybės riboja kūrybinių projektų įgyvendinimą) – 0–4
- studijų trukmės prailginimas – 0–4
- kita (*nurodykite*) – 0–4

(0 – visai nereikšminga, 1 – mažai reikšminga, 2 – vidutiniškai reikšminga, 3 – labai reikšminga, 4 – ypač reikšminga)

Žinios apie save

- Specializacija (*nurodykite*)
- Studijuoju/baigiau (*nereikalinga išbraukti*)
- Profesinės veiklos pobūdis (*jei dirbate, nurodykite*)
 - Kūryba – taip/ne
 - Pedagogika – taip/ne
 - Kultūros sklaida ir šviečiamoji veikla – taip/ne
 - Kultūros vadyba – taip/ne
 - Kita su menu susijusi veikla – taip/ne
 - Su menu nesusijusi veikla (*nereikalinga išbraukti*) – taip/ne

Ačiū už dalyvavimą apklausoje.